

Projektom koji finansira EU rukovodi
Kancelarija Evropske Unije u Kosovu

KOSOVSKA MREŽA ZA OBRAZOVANJE I ZAPOSŁAVANJE

IMPLEMENTACIJA STRATEŠKOG PLANA ZA OBRAZOVANJE NA KOSOVU U 2017

IZVEŠTAJ O PROCENI

IMPLEMENTACIJA STRATEŠKOG PLANA ZA OBRAZOVANJE NA KOSOVU U 2017

IZVEŠTAJ O PROCENI

Decembar 2017

Izveštaj o implementaciji Strateškog plana za obrazovanje u 2017. godini

Izradi ovog izveštaja su doprineli:

Dukagjin Pupovci, Kushtrim Bajrami, Ema Rraci, Besa Shahini, Vjollca Pllana, Erjona Pllashniku, Melinda Mula, Arlinda Gashi-Bajgora, Drilon Krasniqi, Muhamet Arifi, Diana Cena, Hana Zylfiu-Haziri, Luljeta Belegu-Demjaha, Agron Hajdari, Bariu Zenelaj.

Zahvalnost

Mreža KEEN se zahvaljuje svima onima koji su pomogli u izradu ovog izveštaja, bilo putem informacija, predlozima ili komentarima, a posebno: članovima Radne grupe za monitoring Strateškog plana, ekspertima koji su bili angažovani na pružanju tehničke asistencije, zvaničnicima Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT), Kosovskoj agenciji za akreditaciju (KAA), opštinskim direkcija za obrazovanje (ODO), partnerima koji su učestvovali u izradi ovog dokumenta, organizacijama civilnog društva, kao i radnicima iz obrazovanja koji su nam izneli svoja iskustva, zapažanja i sugestije.

Projektom koji finansira EU rukovodi
Kancelarija Evropske Unije u Kosovu

Ovaj izveštaj je izrađen uz podršku projekta “Kosovska mreža za obrazovanje i zapošljavanje - KEEN”, finansiran od strane Evropske unije, i menadžiran od strane Kancelarija evropske unije na Kosovu. Projekat realizuje Kosovski centar za obrazovanje (KEC) u saradnji sa Kosovskom agencijom za podršku zapošljavanju (KAPZ), Balkan Sunflowers Kosova (BSFK), Akademijom za treninge i tehničku asistenciju (ATTA) kao i sa Stichting SPARK. Sadržaj ove publikacije ni u kom slučaju se ne može uzeti kao stav Evropske unije.

Sadržaj

Lista Skraćenica.....	8	
Izvršni Rezime.....	11	
1. Uvod.....	16	
2. Konteksti	18	
3. Obrazovanje u vladinim politikama.....	20	
3.1. Odnosi između vladinih politika	20	
3.2. Budžet za obrazovanje	22	
4. Realizacija ciljeva.....	24	
4.1. Cilj 1: Učešće i sveobuhvatnost.....	26	
4.1.1. Učešće u predškolsko obrazovanje	27	
4.1.2. Učešće u osnovno i srednje obrazovanje.....	29	
4.1.3. Deca sa posebnim potrebama.....	31	
4.1.4. Obuhvatnost Roma, Aškalija i Egipćana	32	
4.1.5. Obuhvatnost dece povratnika	34	
4.1.6. Podrška dece sa izuzetnim potencijalom.....	34	
4.2. Cilj 2: Menadžiranje obrazovnog sistema.....	36	
4.2.1. Izgradnja kapaciteta za menadžiranje	37	
4.2.2. Osoblje školskog menadžmenta.....	37	
4.2.3. Mehanizmi finansiranja	38	
4.2.4. Prikupljanje i obrada podataka	38	
4.2.5. Zakonodavstvo	38	
4.2.6. Školska sredina – sigurnost i infrastruktura.....	39	
4.3. Cilj 3: Obezbeđivanje kvaliteta.....	42	
4.3.1. Mehanizmi za obezbeđivanje kvaliteta.....	43	
4.3.2. Razvojni plan škole.....	45	
4.3.3. Izgradnja kapaciteta za obezbeđivanje kvaliteta	46	
4.3.4. Eksterno vrednovanje učenika	47	
4.4. Cilj 4: Razvoj nastavnika	50	
4.4.1. Profesionalni razvoj nastavnika	51	
4.4.2. Licenciranje nastavnika	52	
4.4.3. Priprema novih nastavnika.....	53	
4.5. Cilj 5: Nastava i učenje	56	
4.5.1. Primena novog kurikuluma	57	
4.5.2. Nastavni tekstovi.....	58	
4.5.3. Tehnologija obrazovanja	59	
4.6. Cilj 6: Profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih	62	
4.6.1. Trendovi upisa nastavnih programa	63	
4.6.2. Kurikulumi i nastavni materijali	66	
4.6.3. Profesionalna praksa	67	
4.6.4. Savetovanje i karijerna orijentacija	68	
4.6.5. Obrazovanje odraslih	69	
4.7. Cilj 7: Visoko obrazovanje	72	
4.7.1. Institucionalna struktura u visokom obrazovanju	73	
4.7.2. Studenti u visokom obrazovanju	74	
4.7.3. Akademsko osoblje	79	
4.7.4. Obezbeđivanje kvaliteta u visokom obrazovanju.....	81	
4.7.5. Veza sa tržištem rada	83	
5. Zaključak	87	

Lista skraćenica

POO	Profesionalno obrazovanje i osposobljavanje
APOOOO	Agencija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje draslih
KAA	Kosovska agencija za akreditaciju
KAPZ	Kosovska agencija za podršku zapošljavanja
AER	Agenda evropskih reformi
OD	Obrazovanje odraslih
ATTA	Akademija za treninge i tehničku pomoć
EU	Evropska unija
POOUSAID	Program za osnovno obrazovanje USAID-a
BNP	Bruto nacionalni proizvod
BSFK	Balkan Sunflowers Kosova
ODO	Opštinska direkcija za obrazovanje
ERONNŠ	Ekipa za reagovanje u odnosu na neupisivanja u školu i napuštanje škole
PPSO	Projekat za poboljšanje sistema obrazovanja
UF	Učiteljski fakultet
GiZ PIKOB	Program GiZ-a za izgradnju kapaciteta u osnovnom obrazovanju
PIK	Pedagoški institut Kosova
SOT	Srednjoročni okvir troškova
KEC	Kosovski centar za obrazovanje
KMOZ/KEEN	Projekat "Kosovska mreža za obrazovanje i zapošljavanje"
KOK	Kosovski kurikularni okvir (takođe: Kosovski okvir kvalifikacija)
DSLN	Državni savet za licenciranje nastavnika

MONT	Ministartstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
NVO	Nevladina organizacija
OPKO/ORCA	Organizacija za poboljšanje kvaliteta u obrazovanju
PISA	Nacionalni program za vrednovanje učenika
PER	Program ekonomskih reformi
SPOK	Strateški plan za obrazovanje na Kosovu
ŠRP	Školski razvojni plan
CPO	Centar za profesionalno osposobljavanje
SBASHK	Ujedinjeni sindikati za obrazovanje, nauku, tehnologiju i kulturu
OŠNSŠ	Osnovna škola i niža srednja škola
NSR	Nacionalna strategija za razvoj
SMIO/SMIA	Sistem za menadžiranje informacija u obrazovanju
SMIVO/SMIAL	Sistem za menadžiranje informacija u visokom obrazovanju
IT	Informatička tehnologija
PZ/ToR	Projektni zadatak (uslovi)
AU	Administrativno upustvo
UNESCO	Organizacija ujedinenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu
UNICEF	Fond ujedinenih nacija za decu
UNMIK	Privremena misija ujedinenih nacija na Kosovu
USAID	Agencija Sjedinjenih američkih država za međunarodni razvoj
PRN	Profesionalni razvoj nastavnika

Izvršni rezime

Ovaj izveštaj daje pregled rezultata monitoringa implementacije Strateškog plana za obrazovanje na Kosovu od strane organizacija civilnog društva. Strateški plan obrazovanja na Kosovu za period 2017-2021. (SPOK) je osnovni dokument za razvoj obrazovanja u periodu 2017-2021, koji je usvojila Vlada Republike Kosovo. Trenutno, monitoring implementacije SPOK-a realizuje se u okviru projekta “Kosovska mreža za obrazovanje i zapošljavanje (KMOZ/KEEN)”; ovu stratešku koaliciju čine četiri organizacije civilnog društva koje se bave obrazovanjem, zapošljavanjem i socijalnom politikom: Kosovski obrazovni centar (KEC), Kosovska agencija za podršku zapošljavanju (KAPZ), Balkan Sunflowers Kosovo (BSFK) i Akademija za treninge i tehničku asistenciju (ATTA).

Za realizaciju monitoringa formirana je posebna radna grupa sastavljena od predstavnika organizacija civilnog društva i stručnjaka na terenu koji su na osnovu izrađenog okvira za monitoring pružili informacije o napretku SPOK-a. Tokom procesa monitoringa, pored analize raspoloživih podataka, prikupljeni su i dodatni podaci od MONT-a, drugih javnih institucija i drugih izvora. Takođe, sprovedeni su terenski intervjui sa službenicima i zvaničnicima u obrazovanju, koji su dosta pomogli u razumevanju perspektive svih učesnika. Postojale su poteškoće u pribavljanju nekih podataka koji se nisu mogle dobiti od nadležnih institucija na Kosovu, ili ih sama institucija nije stavila na uvid, iako im je zahtev bio blagovremeno i na pravi način dostavljen.

GLAVNI ZAKLJUČCI MONITORINGA SU:

Monitoring je sproveden tokom 2017. godine i bio je fokusiran na strateške ciljeve iz sedam oblasti SPOK-a: 1) učešće i inkluzija; 2) upravljanje sistemom obrazovanja; 3) obezbeđivanje kvaliteta; 4) razvoj nastavnika; 5) nastava i učenje; 6) obrazovanje i profesionalno osposobljavanje (OPO); i 7) visoko obrazovanje. Tokom procesa monitoringa, analiziran je stepen ostvarivanja ciljeva tokom prve godine implementacije Strateškog plana za impementaciju, SPOK,u odnosu na realizaciju definisanih indikatora, ali i u vezi sa primenom mera predviđenih SPOK-om.

Nalazi ove analize pokazuju da se obrazovanju posvećuje pažnja u vladinim politikama, ali postoji stagnacija u implementaciji definisanih politika, uključujući i Strateški plan za obrazovanje na Kosovu za period 2017-2021. Ova stagnacija se ne odnosi samo na nedostatak budžeta, već i na pitanja organizacione prirode, koja zahtevaju posebnu angažovanje tokom implementacije strateških mera od strane MONT-a, kao i visok stepen koordinacije sa drugim institucijama na centralnom i lokalnom nivou. Veoma je ilustrovan podatak da je Vlada Kosova odobrila budžetsku liniju za SPOK u iznosu od 176,9 miliona evra za pet godina, uz istovremenu konstataciju da nedostaju oko 89,6 miliona evra, ali nije bilo konkretnih akcija za obezbeđivanje ovih sredstava, iako je iznos potreban za 2017. bio samo 9 miliona evra. Takođe, nije uspostavljen ni koordinacioni mehanizam za implementaciju SPOK-a.

✓ Kosovo je postiglo zavidnu stopu učešća u obaveznom obrazovanju i srednjem nižem obrazovanju, dok učešće u predškolskom obrazovanju i dalje predstavlja izazov za celo društvo; uglavnom zbog nedostatka institucija, Kosovo je postiglo zavidnu stopu učešća u obaveznom obrazovanju i visokom obrazovanju, dok učešće u predškolskom obrazovanju i dalje predstavlja izazov za celo društvo, uglavnom zbog nedostatka pristupačnih troškovnih institucija. Napuštanje obrazovanja je vrlo malo, osim kada su u pitanju zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, gde je potrebno dodatno angažovanje. Deca sa posebnim potrebama i deca sa posebnim talentima i dalje su najmarginalizovanije kategorije u preduniverzitetskom obrazovanju iji bi troškovi bili podnošivi preduniverzitetskom nivou obrazovanja.

✓ Nije postignut napredak u regulisanju statusa osoblja školskog menadžmenta, koji i dalje direktno zavise od predsednika opština. Takođe, ne postoji sistem zapošljavanja prosvetnih radnika koji bi garantovao poštovanje kriterijuma i nepristrasnost pri odlučivanju o zapošljavanju. Bilo je zastoja i u usvajanju zakona koji su neophodni za sprovođenje reforme u obrazovanju.

✓ Preduzeti su prvi koraci za izgradnju mehanizama za obezbeđivanje kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju. U kosovskim osnovnim i srednjim školama izabrano je 140 od 1.100 koordinatora za kvalitet, ali postoje indicije da proces imenovanja koordinatora karakteriše formalizam. Stvara se zakonski predušlov za vrednovanje učinka škola. Takođe, za školu je razvijena metodologija samoevaluacije koja je pilotirana u 63 škole.

- ✓ Nisu preduzeti nikakvi koraci ka uspostavljanju Agencije za planiranje, vrednovanje i standardizaciju, uprkos činjenici da je ova agencija predviđena zakonom iz 2011.
- ✓ Administracija nacionalnih testova ostaje slaba tačka u njihovoj efikasnoj implementaciji. Čak i ove godine MONT nije preduzeo nikakve radikalne korake za poboljšanje administracije
- ✓ Proces vrednovanja učitelja i nastavnika još nije započeo. Štaviše, ne postoji jasan akcioni plan za razvoj ovog procesa u budućnosti. Izrada AU za usklađivanje stepena rangiranja u platnom sistemom nije realizovana zbog nedostatka budžeta. Rast zarada i dalje je linearan, a ne u funkciji poboljšanja kvaliteta nastave.
- ✓ Implementacija novog kurikulumu započela je uprkos nedostatku nastavnih udžbenika i sredstava za konkretizaciju koji su bili u skladu zahtevima novog kurikulumu. Izveštaji koji dolazi iz škola, su puni dokaza o problemima sa kojima se one suočavaju tokom implementacije novog kurikulumu zbog nedovoljne pripreme i nedostatka kontinuirane profesionalne podrške. Proces izrade novih udžbenika nije definisan, nije raspisan konkurs za nove udžbenike, a predlozi izdavačkih kuća nisu stigli I kao takvi nisu ni razmatrani. Štaviše, još uvek postoje neke dileme o tome da li udžbenike treba da izrađuju lokalni izdavači, da li treba prevesti sa stranih jezika ili da se preuzmu iz Albanije.
- ✓ Oko 47% učenika srednjeg stručnog obrazovanja pohađaju nastavu u smerovima ekonomije, prava i zdravstvene zaštite, uz znatno manje mogućnosti zapošljavanja, dok je broj učenika koji pohađaju nastavu u smerovima sa boljim izgledima za zapošljavanje i dalje ispod željenog nivoa. Informacije na terenu govore o ozbiljnim problemima u obavljanju profesionalne prakse. Uz retke izuzetke, savetovanje i profesionalna orijentacija I dalje nisu prisutni u kosovskim stručnim školama na Kosovu.
- ✓ Uprkos napretku u pružanju programa za odrasle, obrazovanje odraslih ostaje najnerazvijeniji sektor obrazovnog sistema, jer neophodni preduslovi za njegovo upravljanje još nisu uspostavljeni
- ✓ Ukupna stopa upisa u visoko obrazovanje je 84,23%, što je na osmom mestu u svetu i prevazilazi sve evropske zemlje osim Grčke, Španije, Belorusije i Finske.
- ✓ Broj kvalifikovanog akademskog osoblja u visokoškolskim ustanovama je nedovoljan - dok je odnos "nastavnik-učenik" na nivou zemlje 1:41, javni sektor ostaje još nepovoljniji - 1:60. Iako ima poboljšanja u primeni kriterijuma za izbor akademskog osoblja, nije bilo konkretnih akcija za rešavanje flagrantnih kršenja akademskog integriteta od strane nekih visokoškolskih institucija na Kosovu.

IZ NALAZA OVE ANALIZE PROIZAŠLE SU SLJEDEĆE PREPORUKE:

- 1** MONT bi trebalo da uspostavi mehanizam za koordinaciju sprovođenja SPOK-a za period 2017-2021, na čijem bi čelu bio sam ministar ili zamjenik ministra. I čijem bi radu prisustvovali visoki zvaničnici MONT-a, predstavnici lokalne samouprave i druge institucije koje su odgovorene za implementaciju SPOK-a, predstavnici socijalnih partnera i civilnog društva, kao i eksperti za obrazovanje. Zadatak ovog mehanizma bio bi da izradi godišnje planove za implementaciju SPOK-a, da prati napredak i savetuje o koracima koje treba preduzeti kako bi se osigurala potpuna implementacija strateškog plana.
- 2** Posebnu brigu u oblasti učešća u obrazovanju treba posvetiti predškolskom nivou, gde bi trebalo nastaviti investiranje u infrastrukturu i povećano angažovanje na predškolskom nivou. Trebalo bi podržati nastavne centre za decu Roma, Aškalija i Egipćana kako bi se omogućilo njihovo učešće i uspeh u obrazovanju, kao i potreba za nastavkom dodele stipendija za srednjoškolce iz ovih zajednica.
- 3** MONT treba da usvoji jasne i jedinstvene kriterijume i procedure za zapošljavanje direktora i nastavnika u preduniverzitetskom obrazovanju, kako bi se smanjila mogućnost nezasluženog i političkog zapošljavanja u obrazovnom sistemu;
- 4** Skupština Kosova treba da usvoji Zakon o inspektoratu za obrazovanje koji otvara put funkcionisanju eksternog osiguranja kvaliteta. Škole treba takođe podržati u nastojanjima da ispune svoju unutrašnju funkciju u osiguranju kvaliteta;
- 5** Administracija testa postignuća i državnog maturalnog ispita trebalo bi da se izvrši na način koji obezbeđuje kredibilitet rezultata, čak i ako je potrebno preduzimati radikalne mere protiv prekršioca pravila testiranja, uključujući i administratore;
- 6** Uprkos nezadovoljavajućem rezultatu PISA testa, naponi MONT-a kao i svih drugih relevantnih faktora moraju biti usmereni na suštinsko poboljšanje stanja obrazovnog sistema, a ne na mehaničko poboljšanje rezultata testiranja. Štaviše, MONT treba da obezbedi pouzdanu administraciju PISA testa tako da rezultat odražavao realno stanje obrazovnog sistema;
- 7** Linearno povećanje plata zaposlenih u obrazovanju treba ukinuti jer ne postoji jedan pozitivan efekat. Za motivisanje nastavnika za bolji rad, sistem izdavanja licenci nastavnicima mora biti u potpunosti operativan, i plate treba da budu povezane sa nivoom licence;
- 8** MONT bi trebalo da napravi posebne aranžmane za monitoring implementacije novog kurikuluma i pružanje pomoći školama za njegovu implementaciju. Takođe, problem udžbenika i drugih nastavnih materijala treba rešiti u cilju implementacije nastavnog plana i programa. Neophodno je izraditi plan za opremu škola novom tehnologijom i za primenom te tehnologije;
- 9** U saradnji sa opštinskom direkcijom za obrazovanje, treba ponovo razmotriti mrežu škola za stručno obrazovanje, kako ne bi došlo do strukturalne nezaposlenosti registrovanjem velikog broja učenika u smerovima gde je mogućnost zapošljavanja mala, dok se istovremeno pojavljuje manjak učenika u drugim smerovima koji su traženi na tržištu rada. Takođe je neophodno unaprediti praktični rad i savetovanje u karijeri kako bi učenici bili što bolje pripremljeni za tržište rada.
- 10** Zbog ogromnog broja studenata i malog broja kvalifikovanog akademskog osoblja, stanje u visokom obrazovanju je neodrživo. Zbog toga je potrebno da Kosovska agencija za akreditaciju uspostavi jasne kriterijume kvaliteta, u smislu infrastrukture, sadržaja nastavnih planova i programa, i u pogledu broja i kvaliteta akademskog osoblja, insistirajući na njihovom ispunjenju od strane svih obrazovnih institucija visokog obrazovanja, bez obzira da li su javni ili privatni. U tu svrhu, Kosovska agencija za akreditaciju treba da ima kapacitete za kontinuirani monitoring institucije visokog obrazovanja, kako je predviđeno zakonom, kao i obezbeđivanje nezavisnosti u radu u odnosu na političke uticaje.

1. 1. Uvod

Vlada Kosova je 7. decembra 2016. godine odobrila Plan strateškog obrazovanja na Kosovu za period 2017-2021 (SPOK)¹, dokument na kojem se radilo više od godinu dana i koji definiše put razvoja obrazovanja u narednih pet godina. Misija SPOK-a je “razvijanje sistema zasnovanog na kvalitetu, inkluzivnog i odgovornog obrazovanja koji omogućava pojedincima da se formiraju u skladu sa najboljim međunarodnim standardima i praksama”.

SPOK ima sedam strateških ciljeva u ovim oblastima:

- 1 Učešće i uključivanje;
- 2 Upravljanje sistemom obrazovanja;
- 3 Ubezbeđivanje kvaliteta;
- 4 Razvoj nastavnika;
- 5 Nastava i učenje;
- 6 Stručno obrazovanje i osposobljavanje (POO) i obrazovanje odraslih (OO);
- 7 Visoko obrazovanje.

Za svaki strateški cilj identifikovani su očekivani ishodi, moguće mere i pokazatelji uspeha koji služe za monitoring implementacije SPOK-a. Ovo je sadržano u Akcionom planu za implementaciju, SPOK-u.² Takođe, izračunat je i budžet SPOK-a, koji iznosi ukupno 176,94 miliona evra.

Inicijativa za monitoring implementacije SPOK-a se realizuje u okviru projekta koji finansira Evropska unija, “Kosovska mreža za obrazovanje i zapošljavanje - KEEN”, sprovodi strateška koalicija koju čine četiri kosovske organizacije koje se bave pitanjem obrazovanja: Centar za obrazovanje (KEC), Kosovska agencija za podršku u zapošljavanju (KAPZ-APPK), Balkan Sunflowers Kosova (BSFK), Akademija za treninge i tehničku pomoć (ATTP) kao i Stichting SPARK.

Jedan od ciljeva projekta KEEN je učešće u razvoju politika u oblasti obrazovanja i zapošljavanja. U okviru svoje delatnosti, projekat je podržao proces izrade SPOK-a, kao i predlog da monitoring realizacije ovog dokumenta se vrši sa pozicija civilnog društva. U tu svrhu je razvijen okvir za monitoring, koji postavlja metodologiju monitoringa. Za monitoring implementacije SPOK-a aktivnosti koje su povezane s tim su date u vidu pitanja o svim aspektima, u svim etpama uz njihovu istovremenu konkretizaciju resursa koji olakšavaju kako sam monitoring tako samu realizaciju aktivnosti. Ovi aspekti i resursi za monitoring su prikazani u vremenskom periodu od pet godina za period 2017-2021. Takođe je formirana radna grupa za monitoring SPOK-a, koja je sastavljena od predstavnika organizacija civilnog društva

1 http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/STRATEŠKI_PLAN_ZA_OBRAZOVANJE_NA_KOSOVU.pdf

2 https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/20161006-plan_delovanja.pdf

i stručnjaka, koji su u skladu sa Nacrtom okvira za monitoring, pružali informacije o napretku KESP.

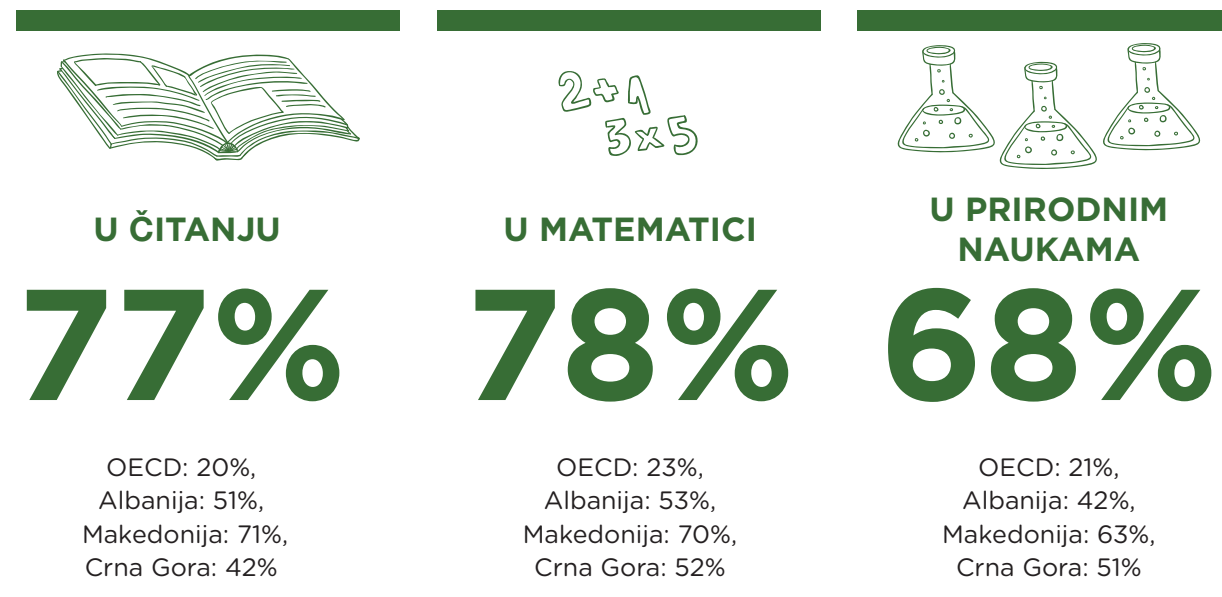
Tokom procesa monitoringa, pored analize raspoloživih podataka, prikupljeni su i dodatni podaci od MONT-a, drugih javnih institucija i drugih izvora. Takođe, sprovedeni su terenski intervjui sa službenicima i zvaničnicima u obrazovanju, koji su dosta pomogli u razumevanju perspektive svih učesnika. Postojale su poteškoće u pribavljanju nekih podataka koje su trebale da dostave neke od nadležnih institucija na Kosovu, ali koje nisu bile u stanju da to učine, uprkos činjenici da su uredno i na vreme dobili zahteve.

2. Kontekst

U poslednjoj deceniji Kosovo je postiglo ekonomski rast. Procenjuje se da je bruto domaći proizvod od 2016. povećan za 3,5%, a očekuje se da će se slično povećanje ostvariti i 2017.³ Međutim, Kosovo i dalje ima jedan od najnižih BDP po glavi stanovnika u Evropi, dok je ekonomija zemlje i dalje nestabilna i zavisi od doznaka, koje čine oko 11% BDP-a.

Prema poslednjem izveštaju o siromaštvu, koji je sproveden 2015. godine, 21,1% stanovništva na Kosovu živi u siromaštvu, a 5,2% u ekstremnom siromaštvu.⁴ Izveštaj naglašava činjenicu da važan faktor koji doprinosi smanjenju siromaštva je nivo obrazovanja. Više od trećine osoba koje nisu završile obavezno obrazovanje žive u siromašnim domaćinstvima u poređenju sa 12% osoba sa visokom stručnom spremom. Skoro dve trećine siromašnih ima manje od srednjeg obrazovanja.

Rezultat testa PISA objavljen krajem 2016. godine još jednom je potvrdio da stanje obrazovanja na Kosovu nije zadovoljavajuće. Pored lošeg ranga Kosova u odnosu na druge zemlje, veliku zabrinutost prouzrokuje veliki procenat učenika koji nisu dosegli minimalni nivo životnih veština – primenu znanja u životnim situacijama, npr - u čitanju: 77% (prosek OECD-a: 20%, Albanija: 51%, Makedonija: 71%, Crna Gora: 42%); u matematici: 78% (OECD: 23%, Albanija: 53%, Makedonija: 70%, Crna Gora: 52%); u prirodnim naukama: 68% (OECD: 21%, Albanija: 42%, Makedonija: 63%, Crna Gora: 51%). Do objavljivanja ishoda PISA testa, nije postojao nikakav argument da je obrazovni sistem na Kosovu u tako ozbiljnom stanju, osim opšte društvene percepcije niskog kvaliteta obrazovanja koji se pokazao istinitim.

³ Staff Report; and Statement by the Executive Director for the Republic of Kosovo, IMF, 17 March 2017.
⁴ Consumption Poverty in the Republic of Kosovo 2012-2015, KAS, April 2017.

Međutim, efekti niskog kvaliteta obrazovanja bili su i biće i dalje vrlo vidljivi. Neki od uzroka koji su doveli do ovog stanja su:

- ✓ Teška situacija devedesetih godina, koja je na svim nivoima prouzrokovala velike probleme u obrazovanju na Kosovu na svim nivoima.
- ✓ Urušavanje sistema osiguranja kvaliteta u školstvu u periodu posle rata, počevši od odstranivanja pedagoga iz škola, zatvaranje pedagoških zavoda i degradacija uloge Inspektorata za obrazovanje.
- ✓ Izgradnja administrativnog sistema koji ne podstiče odgovornost, gde se direktori škola imenjuju od strane predsednika opština, gde se nastavnici često angažuju na osnovu političke prikladnosti što je i dovelo do situacije kada ne postoji adekvatan sistem odgovornosti.
- ✓ Nedostaci eksternog vrednovanja učenika, naročito tolerancija masovnog kopiranja, prouzrokujući demobilizaciju kod učenika i u samim školama, pa čak i od strane roditelja.
- ✓ Degradacija visokog obrazovanja na Kosovu kroz politizaciju, toleranciju različitih oblika kršenja akademskog integriteta i nekontrolisanog masovnog rasta ovog sektora.
- ✓ Neizvršavanje usvojenih obrazovnih politika i zakonodavstva. Strateški razvojni dokumenti obrazovanja na Kosovu od 2004. godine su izrađeni uz široko učešće svih strana i uglavnom odražavaju široki konsenzus. Međutim, njihova primena u realnosti je ograničena, bilo iz organizacionih ili finansijskih razloga.

U 2017. godini Kosovo je imalo centralne i lokalne izbore, koji su u velikoj meri pomerili pažnju javnosti od problema u obrazovanju, ali su takođe rezultirali stagnacijom u primeni proklamovanih obrazovnih politika.

3. Obrazovanje u vladinim politikama

Obrazovanje ima važnu ulogu u društveno-ekonomskom razvoju zemlje, omogućavajući pojedincima da iskoriste svoj potencijal i igraju produktivnu ulogu u razvoju društva. Kao takav, osim SPOK-a za period 2017-2021, obrazovanje je prioritet i u različitim strateškim dokumentima Vlade Kosova, uključujući Nacionalnu strategiju razvoja (NSR), Razvoj evropske agende (REA), Program ekonomskih reformi (PRE) i Program Vlade Republike Kosovo.

3.1. Odnos između vladinih politika

Nacionalna strategija za razvoj za period 2016 – 2021 predstavlja strateški osnovni dokument koji se bavi razvojnim politikama od posebnog značaja, čime se definišu konkretne mere i aktivnosti u srednjoročnom periodu. Oblast obrazovanja, kao jedna od prioritetnih oblasti se tretira u prvom poglavlju Strategije - Razvoj ljudskog kapitala. U okviru ovog stuba predviđene su mere za povećanje učešća dece u predškolskom obrazovanju, poboljšanje kvaliteta nastave u preduniverzitetskom obrazovanju, povezivanje obrazovanja sa potrebama tržišta rada, jačanje odgovornosti kroz inspekciju, eksterno vrednovanje performansi i testova, kao i optimizacija troškova za obrazovanje na osnovu statističkih podataka.

Agenda za evropske reforme je strateški dokument koji određuje konkretne kratkoročne mere i aktivnosti za tri prioritetne oblasti: dobro upravljanje i vladavina prava; konkurentnost i investiciona klima, kao i obrazovanje i zapošljavanje. U okviru obrazovanja za period 2016. - 2017. godine AER koje su date u natavku:- kako sledi:

- Usvajanje preostalih zakona koji predstavljaju osnovu za reformu politike u sektoru obrazovanja.
- Poboljšanje kvaliteta obrazovanja kroz:
  - a. Veći broj polaznika u predškolsko obrazovanje;
  - b. Realizacija eksternog vrednovanja i ubrzanje implementacije novih nastavnih planova i programa, uključujući nove udžbenike u preduniverzitetskom obrazovanju;
  - c. Stvaranje mehanizama za vrednovanje i poboljšanje inicijalnih i programa obuke nastavnika;
  - d. Poboljšati ukupni kvalitet visokog obrazovanja;
  - e. Podsticanje boljih veza između visokog obrazovanja i tržišta rada osnivanjem industrijskih odbora na univerzitetima koji savetuju visokoškolske ustanove o značaju nastavnih planova i programa, identifikacija nedostataka veština mladih diplomaca, učestvovanje u obuci i nastavi (posete, seminari) i organizovanje obuke kao I praktično sticanje iskustva koje neophodno za studente;
- Poboljšanje kvaliteta profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja (POO) i prelazak iz škola na radno mesto.

Program ekonomskih reformi (PER) utvrđuje prioritete Vlade za ispunjavanje glavnih obaveza Kosova kako predviđa SSP u oblasti ekonomije. U tom smislu, glavni cilj Kosova u oblasti obrazovanja je povezivanje obrazovanja i obuke sa zahtevima tržišta rada, što je u skladu sa NSR-om, AER-om i SPOK-om. Što se tiče ovog cilja, PER predviđa dve mere za period 2016 - 2017, i to:

- Reformska mera #17: Usklađivanje ponude i potražnje kroz izradu profesionalnih standarda i ponovnog razmatranja kurikuluma;
- Reformska mera #18: Implementacija i poboljšanje sistema za karijeru za nastavnike.

Program Vlade Republike Kosovo za period 2017-2021 ima za cilj izgradnju novog obrazovnog modela koji će se fokusirati na konkretne reforme od predškolskog obrazovanja do akademskog napredovanja. U okviru ovog programa, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije (MONT) predviđa pet ciljeva za četvorogodišnji period 2017-2021 i to:

1. Reforme u sistemu za obrazovanje;
2. Poboljšanje zakonske infrastrukture;
3. Prilagođavanje sistema obrazovanja potrebama tržištu rada;
4. Međunarodna saradnja u obrazovanju;
5. Istraživanje, razvoj i inovacija.

3.2. Budžet za obrazovanje

Sledeća tabela daje podatke o troškovima obrazovanja u odnosu na bruto domaći proizvod i opšte troškove Vlade. Podaci o rashodima potiču iz godišnjih izveštaja Ministarstva finansija Kosova⁵, dok podaci o bruto domaćem proizvodu su uzeti iz Okvira srednjoročnih rashoda.

Iz tabele se vidi da troškovi obrazovanja stalno rastu, a takođe radstu i troškovi u odnosu na BDP-a, po kojima se Kosovo može porediti sa zemljama regiona. Prema podacima UNESCO-a, u Albaniji ovi troškovi iznose 3,5% BDP-a u 2013. godini, u Bugarskoj 3,5% (2012), u Hrvatskoj 4,2% (2011), u Srbiji 4,4% (2012), dok u Sloveniji - 5,7% (2012).⁶

Troškovi za obrazovanje (u milionima eura)

	2013	2014	2015	2016
BDP	5,327.0	5,581.0	5,807.0	6,074.0
Ukupni troškovi Vlade	1,474.7	1,463.5	1,553.1	1,763.2
Troškovi za obrazovanje	203.1	229.4	260.7	279.9
Kao procenat BDP	3.8%	4.1%	4.5%	4.6%
Kao procenat ukupnih troškova Vlade	13.8%	15.7%	16.8%	15.9%

Što se tiče troškova obrazovanja u odnosu na ukupnu potrošnju države, zabeženo je povećanje od 3% u 2013.-2015. ali 2016. godine ovaj odnos se smanjuje na 15,9% od ukupne potrošnje Vlade, što znači pad od oko 1% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, u ovom pogledu primećuje se da Kosovo troši više od drugih zemalja u regionu - Albanija - 12,1% (2013), Bugarska - 10,7% (2012), Hrvatska - 8,6% (2011), Srbija - 9,6%) i Slovenija - 12,6% (2012).

Ono što treba primetiti kod troškova za obrazovanje je visoko učešće plata i dnevnica u ovim troškovima. U 2013. godini, 78,6% su izdaci za plate i dnevnice⁷, dok u 2014. godini su iznosili 81,1%⁸. Razlog za to je kontinuirano povećanje plata od 2008. godine, koje nije bilo praćeno proporcionalnim povećanjem budžeta za druge izdatke obrazovnog sistema.

Usvajanjem SPOK-a za period 2017-2021 Vlada je odobrila i budžet od 176,9 miliona eura, za period od 5 godina, ali je istovremeno uočeno da nedostaju još 89,6 miliona eura, koja treba da obezbede budžet Kosova i donatori. To znači da za 2017. godinu, je trebalo obezbediti dodatnih sredstava u iznosu od 9 mil. ali to nije realizovano. Štaviše, prema Srednjoročnom okviru troškova (SOT) za period 2018-2020⁹, u narednom trogodišnjem periodu nisu predviđena dodatna sredstva. Ciljevi obrazovnog sektora u SOT-u su isti sa onima iz SPOK-a za period 2017-2021, ali nije predviđen poseban budžet za njihovu realizaciju, izuzev činjenice da finansijska sredstva za 430 časova nisu odbijena od specifičnih grantova za preduniverzitetsko obrazovanje, već su rezervisani za isplatu koordinatora u školama, predviđenih ciljevima 3 iz SPOK-a.

Troškovi za obrazovanje

Za plate i dnevnice

5 <https://mf.rks-gov.net/page.aspx?id=1,29>
6 http://data.un.org/Data.aspx?d=UNESCO&f=series%3aXGDP_FSGOV

7 Finansijski izveštaj za 2013. godinu, Ministarstvo za finansije. <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/0079C14F-1EF0-47EE-ADB5-57E79B805EFB.pdf>
8 Finansijski izveštaj za 2014. godinu, Ministarstvo za finansije <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/12E08348-ABF1-4DC0-A125-63CCCA765126.pdf>
9 <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/FO499CD8-DB8B-48A0-9B2B-F313CB114E67.pdf>

4. Realizacija Cilja

SPOK ima sedam strateških Ciljeva:

- ✓ Povećanje obuhvatnosti i jednake mogućnosti za razvoj, osposobljavanje i obrazovanje svakog pojedinca u preduniverzitetskom obrazovanju.
- ✓ Kvalitetno i efikasno upravljanje obrazovnim sistemom, zasnovanom na transparentnosti i odgovornosti.
- ✓ Razvoj funkcionalnog sistema koji obezbeđuje kvalitet u skladu sa međunarodnim standardima
- ✓ Povećanje kvaliteta nastave kroz efikasan i održiv sistem za pripremu i profesionalni razvoj nastavnika; .
- ✓ Unapređenje učenja kroz kvalitativnu nastavu primenom kurikuluma zasnovanog na kompetencijama i korišćenjem visokokvalitetnih nastavnih sredstava.
- ✓ Usklađivanje profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja sa zahtevima tržišta rada u zemlji i šire i uspostavljanje sistema otvorenog obrazovanja za odrasle.
- ✓ Podizanje kvaliteta i konkurentnosti visokog obrazovanja kroz promociju izvrsnosti u nastavi, istraživanju, umetničkom stvaralaštvu, inovacijama i internacionalizaciji.

U nastavku dajemo analizu o ciljevima i o stepenu realizacije ciljeva tokom 2017. godine, u odnosu na definisane indikatore ali i u odnosu na preduzete mere koje su predviđene SPOK-om.

UČEŠĆE I SVEOBUH VATNOST

4.1. Cilj 1: Učešće i sveobuhvatnost

Povećanje učešća i jednake mogućnosti za razvoj, osposobljavanje i obrazovanje za svakog pojedinca u preduniverzitetском obrazovanju.

REZIME MONITORINGA:

U školskoj 16/17 godini, obuhvaćenost dece predškolskim obrazovanjem je dostigla 17.64% u odnosu na grupu uzrasta od 0 do 5 godina, što predstavlja napredak u odnosu na 2014/2015 kad je ovaj procenat iznosio 15.70% (Cilj 2021: 20%).

Obuhvat dece od pet godina starosti predškolskim obrazovanjem je povećano sa 79.6% (2014/15) na 85.5% (2016/17) (Cilj 2021: 100%).

Obuhva dece uzrasta od 4 do 5 godina predškolskim obrazovanjem je povećano od 40.7% (2014/15) na 46.44% (2016/17) (Cilj2021: 55%).

Učešće dečaka i devojčica na svim nivoima preduniverzitetского obrazovanja i dalje je uravnotežen, osim u višem srednjem obrazovanju gde je moguće poboljšanje. Indeks rodnog pariteta za ovaj nivo obrazovanja iznosi 0,91, dok bi, u skladu sa strukturom stanovništva, trebalo da bude 0,94.

Stopa napuštanja obaveznog obrazovanja u školskoj 2016/17. godini je 0,07%, dok je u zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana 26 puta veća - 1,85%.

Ne postoje podaci o uključivanju dece sa posebnim potrebama u obrazovni sistem, dok njihova identifikacija i kategorizacija i dalje predstavljaju veliki problem.

Integracija dece povratnika u obrazovni sistem je proces kome se posvećuje poseban značaj.

U školskoj 2016/17. godini broj dece Roma, Aškalija i Egipćana na predškolskom nivou se povećao za 61% u odnosu na školsku 2015/16. godinu, dok se na drugim nivoima stabilizirao. Nakon usvajanja AU za funkcionisanje centara za učenje, stvoreni su preduslovi za njihovo finansiranje iz javnih fondova.

Uprkos činjenici da napuštanje školovanja nije na kritičnom nivou, mehanizmi za njegovo sprečavanje su neefektivni.

Osим u izolovanim slučajevima, nedostaje podrška deci sa izuzetnim intelektualnim potencijalom i posebnim talentima u akademskoj, kreativnoj i umjetničkoj oblasti.

4.1.1. Učešće u predškolskom obrazovanju

Tabela 1 pokazuje da je u školskoj 2016/17 godini broj dece u predškolskom obrazovanju porastao za 7% u odnosu na školsku 2015/16. godinu, a taj rast je samo 1% u javnom sektoru dok je 123% u privatnom sektoru. Međutim, porast se više pripisuje regulisanju sistema prikupljanja podataka od strane privatnog sektora nego većim kapacitetima u ovom sektoru. Tabela sadrži i podatke iz srpskih škola koji ne utiču na kranji rezultat: 621 dete u školskoj 2015/16 godini i 487 dece u školskoj 2016/17. godini. U međuvremenu, nedostaju tačni podaci o nelicenciranim predškolskim ustanovama, kao i o centrima u zajednici koji pružaju predškolsko obrazovanje.

Tabela 1. Broj dece u predškolskom obrazovanju u odnosu na tip institucije

Tipi institucije	2015/16		2016/17	
	U	Ž	U	Ž
Javni	26,191	12,318	26,453	12,491
Privatni	1,354	618	3,020	1,402
Ukupno	27,545	12,936	29,473	13,893

Izvor: Statistike MONT-a za školske godine 2015/16 i 2016/17

U školskoj 2016/17 godini, obuhvat dece predškolskim obrazovanjem je iznosio 17,6%¹⁰ za starosne grupe od 0-5, što predstavlja porast od 15,7% u 2014¹¹. godini. Glavni razlog za ovako niski obuhvat su mali apsorpcioni kapaciteti predškolske mreže po pristupačnom trošku.

¹⁰ Broj dece uzrasta od 0 do 5 godina u predškolskom obrazovanju tokom školske 2016/17 godine (Tabela 1) u odnosu na ukupan broj dece tog uzrasta u 2016. godini. (Prognoza o stanovništvu Kosova 2011-2061, ASK, decembar 2013, strana 41).
¹¹ Strateški plan obrazovanja na Kosovu za period 2017-2021.

Tabela 2. Deca uzrasta od 4-5 godina u predškolskom obrazovanju

Uzrast	2015/16		2016/17	
	U	Ž	U	Ž
4 godina	1,794	878	1,954	938
5 godina	22,469	10,817	23,394	11,355
Ukupno 4&5	24,263	11,695	25,348	12,293

Izvor: Statistike MONT-a za školske godine 2015/16 i 2016/17

Tabela 2 pruža osnovu za upoređivanje obuhvata dece predškolskim obrazovanjem na Kosovu u odnosu na zemlje Evropske unije. Fokus je na obuhvatu predškolskim obrazovanjem dece od 4 godine do početka obaveznog obrazovanja, koji u zemljama EU iznosi 93,9% (2012), dok je cilj da do 2020. godine dostigne 95%¹². U međuvremenu, naše kalkulacije pokazuju da je obuhvat predškolskim obrazovanjem dece uzrasta 4 i 5 godina na Kosovu u školskoj 2016/17 godini iznosio 46,4%¹³, što je povećanje u odnosu na školsku 2014/15. godinu, kada je iznosio 40,7%¹⁴, što predstavlja jedan korak bliže cilju od 55%¹⁵. Iz tabele 2 se takođe vidi da je došlo do značajnog povećanja upisa u predškolsko obrazovanje. Obuhvat dece na ovom nivou već je dostiglo 85,5%¹⁶, u poređenju sa 79,6% u školskoj 2014/15.¹⁷ godini. KESP predviđa da će do 2021. godine sva deca uzrasta od 5 godina biti uključena u predškolsko obrazovanje. Od 20 predškolskih razreda koji bi trebalo da budu otvoreni 2017. godine, otvoreno je samo 12.

SPOK nije fokusiran samo na veći procenat pohađanja predškolskog obrazovanja, već i na poboljšanje kvaliteta. Za predškolske razrede, u septembru 2017. godine, započeta je implementacija novog kurikuluma¹⁸. Četiri vaspitača Centra za socijalno vaspitanje SOS sela¹⁹, u septembru su počeli da rade na novom nastavnom planu nakon pohađanja petodnevno kursa za njegovo sprovođenje.

12 <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00179&plugin=1>
13 Broj dece uzrasta od 0 do 5 godina u predškolskom obrazovanju tokom školske 2016/17 godine (Tabela 1) u odnosu na ukupan broj dece tog uzrasta u 2016. godini. (Prognoza o stanovništvu Kosova 2011-2061, KAS, decembar 2013, strana 41).
14 Strateški plan obrazovanja na Kosovu za period 2017-2021.
15 Strateški plan obrazovanja na Kosovu za period 2017-2021.
16 Strateški Broj dece uzrasta od 0 do 5 godina u predškolskom obrazovanju tokom školske 2016/17 godine (Tabela 1) u odnosu na ukupan broj dece tog uzrasta u 2016. godini. (Prognoza o stanovništvu Kosova 2011-2061, KAS, decembar 2013, strana 41).
17 Strateški plan obrazovanja na Kosovu za period 2017-2021.
18 Osnovni kurikulum za pripremni razred: <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/kurrikula-berthame-1-finale-2.pdf>; Plan i program za pripremni razred: <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/plani-dhe-programi-mesimor-kl-pergaditore.pdf>).
19 Intervju sa Remzijom Krasnijem, direktoricom Socijalnog centra SOS vrtića, Priština, 31.10.2017. Ovu predškolsku ustanovu sa bazom u zajednici, delimično subvencionira Opština Priština. Tokom 2017. godine, od ukupnog broja dece, 130, starosti 3-6 godina, opština finansijski podržava ovu ustanovu za brigu o 31 detetu koji pripadaju grupi marginalizovane dece: napuštene od strane roditelja, bez roditeljskog staranja, od samohranih majki, socijalnih slučajeva, ratnih veterana i sa posebnim potrebama.

Oni²⁰ ističu da su prednosti rada sa novim kurikulumom interaktivnost tema iz različitih oblasti koje se razvijaju u razredu, dvomesečno planiranje koje tretira teme i na taj način olakšava planiranje na ndeljnom nivou I na devnom nivou, kao i bliska saradnja između vaspitača što omogućava razmenu ideja i iskustava među kolegama. Međutim, vaspitači²¹ su nezadovoljni nivoom znanja koje su stekli tokom obuke o novom nastavnom planu i programu. **Treneri nisu bili dovoljno spremni da prenose znanje učesnicima i nisu imali dovoljno materijala ni adekvatne nastavne programe.** Takođe, trening je bio vrlo intenzivan, a obuhvatao je učesnike iz različitih nivoa, čime je ograničavao mogućnost da se nova saznanja prenesu na nivo koji bi bio zadovoljavajući za predškolski nivo.

4.1.2. Učešće u osnovnom i srednjem obrazovanju

Kosovo i dalje ima solidno učešće u osnovnom, nižem srednjem i višem srednjem obrazovanju u poređenju sa drugim evropskim zemljama, što je bilo očigledno i tokom pripreme SPOB-a. Iz tog razloga, fokus strateškog plana je bio na rodnoj zastupljenosti, povećanom upisu u više srednje škole i smanjivanje stope onih koji napuštaju školu.

Tabela 3. Indikatori učešća u obrazovanju

Indikatori	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Indeks rodnoeg pariteta Nivo: Predškolski (0-5 godina)	0.92	0.93	0.92	0.95
Indeks rodnoeg pariteta Nivo: Predškolski (5 godina)	0.94	0.93	0.94	0.93
Indeks rodnoeg pariteta Nivo: Onsozni (6-10 godina)	0.93	0.91	0.93	0.94
Indeks rodnoeg pariteta Nivo: Niži srednji (11-14 godina)	0.94	0.92	0.94	0.93
Indeks rodnoeg pariteta Nivo: Viši srednji (15-17 godina)	0.89	0.91	0.91	0.94
Stopa tranzicije u više srednje obrazovanje	97.2%	-	99.4%	-

20 Intervju sa Lauretom Hasanaj, Aida Ismailjem i Afërditom Kavaja, vaspitačice u Socijalnom vaspitnom centru – SOS vrtić, Priština
21 Intervju sa Lauretom Hasanaj, Aida Ismailjem i Afërditom Kavaja, vaspitačice u Socijalnom vaspitnom centru – SOS vrtić, Priština

Tabela 3 daje pregled relevantnih indikatora za učešće u preduniverzitetskom obrazovanju. Indeks rodnoeg pariteta predstavlja količnik broja žena i muškaraca određenih starosnih grupa. U fazi izrade SPOK-a, indeksi se baziraju na podacima iz školske 2014/15 godine, kao i na ciljevima za 2021. godinu, na osnovu projekcije stanovništva i činjenice da stanovništvo Kosova čini veći broj muškaraca nego žena. Indeksi rodnoeg pariteta izračunatih za školsku 2015/16 i 2016/17 godinu ukazuju da je ostvaren **napredak u pravcu realizacije cilja, osim u slučaju predškolskog nivoa (0-5 godina) i višeg srednjeg obrazovanja (15-17 godina) gde treba raditi na poboljšanju rodnoeg pariteta**. Takođe, upis u višu srednju školu od 99,4% u odnosu na one su završili deveti razred može se smatrati uspešnim.

Tabela 4 daje pregled stope napuštanja škole u poslednje tri godine. Iz tabele se može primetiti da broj devojčica ne prelazi više od 30% polaznika koji napuštaju školu. Dublja analiza podataka iz **SMIA pokazuje da je značajan broj onih koji napuštaju školu na osnovnom i srednje nižem nivou i oni potiču iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana**. Tako, u školskoj 2014/15. godini, pripadnici ovih zajednica čine 48,1% od ukupnog broja učenika koji su napustili školu u razredima 1-9; u školskoj 2015/16. godini - 43,3%, dok u školskoj 2016/17. godini - 57,5%. Iz istih podataka primećuje se da je u školskoj godini 2014/15 stopa napuštanja škole od strane dece iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u osnovnom i nižim srednjim školama iznosila 3,88% (naspram 0,19% na nivou zemlje); u školskoj godini 2015/16 - 3,98% (0,19% na nivou zemlje); dok je u školskoj 2016/17 godini bila 1,85% (0,07% na nivou zemlje).

Tabela 4. Napuštanje škole

Nivo obrazovanja	2014/15		2015/16		2016/17	
	U	Ž	U	Ž	U	Ž
O i NS (Razredi 1-9)	528	254	488	214	174	69
Viši srednji (Razredi 10-12)	1,445	325	1,805	469	1,382	350
Ukupno	1,973	579	2,293	683	1,556	419

Izvor: Podaci iz SMIA za školske 2014/15, 2015/16 i 2016/17 godine

Formiranje Ekipe za reagovanje na neupisivanje u škole i sprečavanje napuštanja škole - ERNŠSNŠ je važan korak kako bi se omogućilo da sva deca imaju pravo na obrazovanje, a da bi im se pružila podrška u procesu obrazovanja. Tokom perioda prikupljanja podataka za ovaj izveštaj, podrazumeva se da je u većini opština ERNŠSNŠ formiran na opštinskom i školskom nivou. Međutim, **većina ERNŠSNŠ ne funkcioniše i ne postoje informacije o njihovim aktivnostima**. U opštini Kosovo Polje²², koja ima veliki broj članova zajednice Aškalija, ali i Roma i Egipćana, formiranje ERNŠSNŠ –je bilo neophodno, jer kod dece iz ovih zajednica postoji veća tendencija napuštanje škole i odsustavo sa redovne nastave. Iako ova ekipa na opštinskom nivou u saradnji sa timovima na školskom nivou dobro funkcioniše, napuštanje škole u ovoj opštini i dalje je veoma zabrinjavajuće.

Što se tiče obuke članova ERNŠSNŠ na opštinskom i školskom nivou za implementaciju postojećih dokumenata, koji su predviđeni Akcionim planom KESP-a, MONT²³ informiše da je ova obuka sprovedena u 31 opštini na Kosovu, ali ne i u svim školama. MONT je takođe napravio reviziju indikatora, izradio je instrumente za rano upozoravanje o napuštanju i definisao standardne operativne procedure. Uprkos svim naporima, efekat tima na povratak ispuštanja ne smatra se na željenom nivou.

U školi "Selman Riza"²⁴ u Kosovom Polju, ERNŠSNŠ čini pet članova: direktor, dva nastavnika, jedan učenik i jedan posrednik iz Centra za zajednice. Ekipa je veoma aktivna u nastojanjima da vrati učenike koji su napustili školu, preduzimajući različite korake, kao što su kućne posete, redovne posete posrednika školi kako bi pratili pohađanje nastave od starne povratnika, kao i često održavanje sastanaka ekipe.

I u školi "Zenel Hajdini"²⁵ postoji petočlana ekipa, ERNŠSNŠ, koju čine školski psiholog, dva nastavnika, jedan roditelj i jedan učenik. Kroz blisku saradnju članova ekipe sa učeničkim savetom i školskim disciplinskim većem, kao i redovnim nadgledanjem prisutnosti i neposrednim adresiranjem problema izostanaka učenika, ova škola je uspeła da spreči napuštanje škole svojih učenika na jedan zavidan nivo. Tokom 2017. godine u ovoj školi ERNŠSNŠ je uspeo da odvrati 18 učenika da napusti školu.

4.1.3. Deca sa posebnim potrebama

Podaci o obuhvatu dece sa posebnim potrebama u obrazovni sistem i dalje su nedovoljni. U zvaničnim javnim statistikama o obrazovanju, konstatuje da je "tačnost ovih podataka složena zbog činjenice da još uvek nisu vrednovani svi učenici sa posebnim potrebama a koji pohađaju nastavu u redovnim razredima od strane profesionalnih timova za evaluaciju u opštinama".²⁶ Zapravo, statistika se odnosi na 5.294 učenika sa posebnim potrebama koji su uključeni u redovne razrede, od kojih je 271 uključeno u posebne škole u školskoj 2016/17. godini. Upoređivanjem podataka sa onima iz školske 2015/16. godine (5.815 u redovnim razredima i 357 u specijalnim školama)²⁷ smanjeno je 9,8% učešća učenika sa posebnim potrebama, što ukazuje na to da sistem prikupljanja i obrade podataka za ovu kategoriju je **daleko od željenog nivoa**. Stvaranje instrumenata za procenu pedagoških zahteva za decu sa posebnim potrebama - predviđeni za 2017. godinu – je realizovan. MONT²⁸ navodi da će od novembra 2017. do juna 2018. započeti pilotiranje u 7 škola u 7 opština: Priština, Mitrovica, Uroševc, Đakovica, Prizren, Peć i Gnjilane. Od 2018/19. godine očekuje se početak implementacije ovih instrumenata u svim školama.

22 Intervju sa Islam Shabanijem, direktor obrazovanja - Kosovo Polje, 16.10.2017.

23 Intervju sa Avni Rexhom, rukovodila Divizije za opšte obrazovanje, MONT, 02.10.2017.

24 Intervju sa Nexhmijom Hykolli, sekretar škole "Selman Riza" - Kosovo Polje, 18.10.2017.

25 Intervju sa Shkurtom Krasniq, zamenica direktora OiNŠ "Zenel Hajdini" Priština, 19.10.2017.

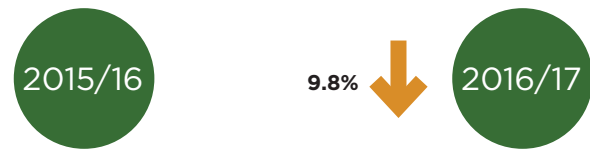
26 Statistike o obrazovanju na Kosovu 2016/17, MONT-KAS, 2017.

27 Statistike o obrazovanju na Kosovu 2016/17, MONT-KAS, 2017.

28 Intervju sa Lulavere Behluli, rukovodilac Divizije za obrazovanje za osobe sa posebnim potrebama, MONT, 02.10.2017

Deca sa posebnim potrebama

Redovne razrede	5,815	5,294
Posebne škole	357	271

4.1.4. Obuhvatnost Roma, Aškalija i Egipćana

Učešće dece iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana pokazuje jasan trend rasta na predškolskom nivou i relativnu stabilnost na nivou obaveznog i višeg srednjeg obrazovanja (Tabela 5). Međutim, iz ovih podataka nije moguće proceniti napredak u učešću ovih zajednica u obrazovni sistem, pošto nedostaju referentni podaci za stanovništvo. Ovakva procena može se izvršiti samo kroz specifičnu anketu sprovedenu 2014.²⁹

Tabela 5. Deca iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana

Deca iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana

Predškolski nivo	373	601
Razredi 1-9	5,524	5,544
Razredi 10-12	431	413

Izvor: Statistike MONT-a za školsku 2015/16 godinu i za 2016/17

29 Anкета o grupi višestrukih indikatora 2013-2014 – Zajednice Roma, Aškalija i Egipćana (MICS), Finalni izveštaj, KAS, Priština 2014.

Međutim, postoji objašnjenje za rast broja učenika koji pohađaju predškolsko obrazovanje: brojne organizacije civilnog društva su radile na pružanju pomoći za upis dece iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na ovaj nivo obrazovanja, kako bi se oni što bolje pripremili za pohađanje obavezne nastave.

SPOK predviđa dva glavna načina za rešavanje nastavnih potreba za učenike koji dolaze iz navedenih zajednica:

1. kroz unapređenje rada centara za učenje i
2. uz olakšane uslove za upis.

Nastavni centri su neformalne školske institucije, kojima rukovode nevladine organizacije i finansiraju se od strane različitih međunarodnih donatora. Oni pružaju dodatne nastavne usluge za decu sa posebnim potrebama, kako bi postigli što bolji uspeh u školama i kako bi ubrzali njihovu integraciju u šire društvo. U stvari, ove usluge se pružaju marginalizovanim grupama ili grupama koje imaju teškoća sa učenjem zbog nepoznavanja jezika, odnosno zbog pripadnosti manjinskoj zajednici, itd.

MONT je u avgustu 2017. godine usvojio administrativno upustvo koje reguliše rad ovih centara.³⁰ Ovo Uputstvo postavlja formalne okvire unutar kojih Nastavni centri deluju i gde se odvijaju dodatne nastavne i obrazovne aktivnosti za predškolski i osnovni nivo obrazovanja, posebno za decu pripadnika zajednica Roma, Aškalija.³¹ Ukupno u 15 opština ima³² 40 nastavnih centara koji rade po programima koji nisu usaglašeni.

Nastavni centar organizacije “The Ideas Partnership” u Kosovom Polju, pruža dodatnu nastavu za učenike Roma, Aškalija i Egipćana, u skladu sa nastavnim planom po kome radi OiNSS “Selman Riza” u Kosovom Polju, gde većina korisnika ovog centra pohađa nastavu. Dopunsku nastavu razvijaju volonteri, a nastavni plan i program je pripremljen od strane pedagoga Nastavnog centra, koji vrši monitorig čitavog procesa. Cilj ovog nastavnog plana i programa je I mogućnost da se prate i mere očekivani ishodi učenja. Osim osnovnih predmeta, kao što su albanski jezik, matematika i engleski jezik, ovaj plan I progam sadrži I teme koje su u vezi zdravlja, života i rada, kao i rekreativne aktivnosti. Dakle, pored povećanja učešća učenika, ovaj Nastavni centar ima za cilj i razvoj drugih veština kod korisnika, kao što su kultura komunikacije, radne navike, socijalizacija i svest o važnosti obrazovanja.³³ Prema mišljenju pedagoga: “važnije od usklađivanja planova i programa između samih nastavnih centara je usklađivanje planova i bliža saradnje između škola gde deca pohađaju redovnu ali dopunsku nastavu.”³⁴ Ova koordinacija između škole i nastavnih centara bi stvorila mogućnost da ovi centri još više i uspešnije podrže decu tokom praćenja dopunske nastave.

Akcionni plan SPOK-a predviđa izradu pravilnika kojim će se olakšati uslovi za upis dece Roma, Aškalija i Egipćana u predškolsko, niže srednje i više srednje obrazovanje, što nije bilo realizovano do septembra 2017. godine.³⁵ MONT, takođe planira usvajanje administrativnog upustva koje bi olakšalo uslove za upis, ali prema MONT-u, nepostojanje ovog upustva ne bi trebalo da otežava upis dece iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.³⁶ Opština Kosovo Polje³⁷ i Štimlje su dobri primeri koji pokazuju da I pored nepostojanja AU oni su našli način kako da organizuju razne aktivnosti koje će olakšati upis dece³⁸ iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, kao što su: susreti sa roditeljima u centrima u zajednici,

30 http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/au-mont-br-12-2017-za-osnivanje_i_funkcionisanje_nc.pdf
 31 http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/au-mont-br-12-2017-za-osnivanje_i_funkcionisanje_nastvnih_centara.pdf
 32 http://uboconsulting.com/PDF/al/Study_on_Impact_and_Sustainability_of_the_Learning_Centers-ALB.PDF
 33 Intervju sa Valentinom Osmani, pedadog I coordinator za nasatvu u Nastavnom centru Ideas Partnership u Kosovo Polje, 18.10.2017.
 34 Intervju sa Hysni Hasanijem, koordinator projekata u Nastavnom centru Ideas Partnership, 18.10.2017
 35 <http://masht-smia.net/30.pdf>
 36 Intervju sa Nazanom Safqi, rukovodilac Divizije za obrazovanje zajednica, MONT, 02.10.2017.
 37 Intervju sa Islam Shabanijem, direktor zaobrazovanje u KosovomPolju, 16.10.2017.
 38 Intervju sa Nexhmije Hykollin, sekretar škole “Selman Riza” u Kosovo Polje, 18.10.2017.

angažovanje aktivista zajednice ili organizovanje kućnih posete članova ERNŠSNŠ-a na nivou zajednice i na nivu škole.

4.1.5. Obuhvatnost dece povratnika

Tokom drugog semestra školske 2016. godine, oko 300-320 ponovo vraćenih učenika su dobili udžbenike i didaktička sredstva koja su bila njima namenjena. U cilju podrške obrazovanja dece povratnika (repatriirana deca), organizovani su treninzi za opštinske zvaničnike koji se bave pitanjima povratnika. Na ovim treninzima učestvovalo je ukupno 11 opštinskih zvaničnika. Odabrani nastavnici za sprovođenje nastavnog plana i programa su pratili jednodnevnu radionicu u 11 uključenih opština. Takođe, MONT³⁹ potvrđuje da je izvršen monitoring dopunske nastave od strane opština, kako je i bilo predviđeno akcionim planom za 2017. godinu. MONT je u saradnji sa GIZ-om formirao radne grupe u koju su uključeni i opštinski službenici radi monitoringa dopunske nastave po školama. Prema izveštaju monitoringa dopunska nastava je realizovana.

4.1.6. Podrška deci sa izuzetnim potencijalom

Institut ATOM je jedina organizacija na Kosovu koja se bavi identifikacijom i podrškom dece i mladih sa izuzetnim intelektualnim potencijalom. Već od 2011. godine, projekat ATOM je identifikovao ukupno 221 pojedinca sa izuzetnim intelektualnim potencijalom na celoj teritoriji Kosova (mladi uzrasta od 13-23 godine, oba roda, iz skoro svih opština i zajednica koje žive na Kosovu). Za izabrane učenike ATOM nudi besplatne usluge i aktivnosti (prema svojim mogućnostima) kao što su: usluge psihološkog savetovanja i usluge za karijernu orijentaciju, letnje škole / kampovi, studentske posete i društvene i rekreativne aktivnosti.⁴⁰

Tokom 2017. godine, "Atom" je podržan od strane MONT-a u ukupnom iznosu od 15.000 evra. Takođe, ATOM podržavju i privatni izvori.⁴¹ Međutim, MONT nije preduzeo bilo kakve aktivnosti za identifikaciju dece sa posebnim talentima u okviru obrazovnog sistema, niti je ponudio bilo kakve usluge za ovu kategoriju. Jedinu aktivnost koju podržava MONT je podrška takmičenju za učenike srednjih škola, koje se organizuje od strane Udruženje matematičara Kosova, dok se porednici šalju na Međunarodnu matematičku olimpijadu.

39 Intervju sa Avni Rexhom, rukovodilac Divizije za opšte obrazovanje, MONT, 02.10.2017.

40 Intervju sa Jusuf Thaçijem, izvršni director "Atomi", 01.12.2017.

41 Intervju sa Jusuf Thaçijem, izvršni director "Atomi", 01.12.2017.

MENADŽIRANJE OBRAZOVNOG SISTEMA

4.2. Cilj 2: Menadžiranje obrazovnog sistema

Kvalitetno i efikasno menadžiranje sistema obrazovanja, zasnovan na transparentnosti i na odgovornosti.

REZIME MONITORINGA:

Aktivnosti koje su orijentisane na izgradnju kapaciteta na centralnom i opštinskom nivo se nisu odvijale kako je planirano i ovi su efekti bili ograničeni.

Nije postignut napredak u regulisanju statusa osoblja školskog menadžmenta, koji i dalje zavisi od volje predsednika opštine.

Sertifikovan je 71 učesnik, koji su pohađali treninge za menadžment u obrazovanju, dok je toku proces organizovanja treninga i za četiri druge grupe iz ove oblasti.

U SOT-u 2018-2020 uključuje određene troškove vezane za implementaciju novih politika MONT-a na lokalnom nivou, kao što je budžet za 560 koordinatora kvaliteta u kosovskim školama. Formula za finansiranje preduniverzitetskog obrazovanja je u toku.

Urađene su pripreme za integrisanje statističkih podataka u jednu celinu, što će omogućiti njihovo efikasno korištenje tokom kreiranja politika.

Postoji stagnacija u usvajanju neophodnog zakonodavstva za sprovođenje reforme u obrazovanju, kao što je Zakon o inspektoratu obrazovanja, koji je izrađen još 2016. godine.

Sprovedene su aktivnosti za sprečavanje nasilja u školama, ali nije sprovedeno planiranje za povećanje nivoa sigurnosti u školama.

Izgradnja novih školskih i predškolskih ustanova obavljena je prema planu kao i nabavka inventara u školama, ali nema pouzdanih podataka o obnavljanju postojećih školskih ustanova.

4.2.1. Izgradnja kapaciteta za menadžiranje

Iako Akcioni plan za 2017. predviđa procenu potreba ODO-a za profesionalni razvoj, u ovom pogledu nije ništa učinjeno. Međutim, GIZ CDBE planira još od oktobra 2017 da podrži Kolegijum za obrazovanje Asocijacija kosovskih opština u izradi akcionog plana u okviru koga će jedna od aktivnosti obuhvatiti i procenu potreba za profesionalnim razvojem ODO-a. Akcioni plan SPOK-a za 2017. predviđa izradu tri priručnika (Priručnik za monitoring procesa obrazovanja u opštinama, Priručnik za registraciju i licenciranje obrazovnih institucija, Priručnik za obuku nastavnog i administrativnog osoblja u školama), ali do perioda izveštavanja, GIZ CDBE je izvršio samo pregled Priručnika o upravljanju opštinskim obrazovanjem koji je objavila Asocijacija Kosovskih Opština 2015. godine⁴².

Tokom perioda prikupljanja podataka, shvatilo se da nije bilo analize potreba za profesionalnim razvojem osoblja MONT-a tokom 2017. godine, koji bi se fokusirao na kreiranje politike i monitoring treninga kako je predviđeno SPOK-om. U međuvremenu, redovni mesečni sastanci MONT-a i ODO-a su imali rutinski karakter i uglavnom se razgovaralo o trenutnim zadacima ovih institucija. Ti sastanci nisu bili organizovani na nivou u kojima bi se razmatrale složenije obrazovne teme, kako se to zahteva u SPOK-a; slično situacija je bila i tokom 2017.

Prema podacima sa terena, Saveti roditelja postoje u svim školama, ali funkcionišu samo u jednom broju škola. Zakon omogućava da u slučaju da Savet roditelja ne funkcioniše u roku od šest meseci, ovlaštenja ovog organa se prenose na direktora škole (koga imenuje predsednik opštine). Ovo čini defunkcionalnim jednog od važnih organa koji treba da zastupa interese škole i školske zajednice. Monitoring rada Saveta roditelja je predviđeno SPOK-om 2017. ali nešto tako nije urađeno.

Iz podataka do sada prikupljenih, se vidi da GIZ CDBE planira nastaviti trening sa školskim odborima u partnerskim opštinama Gnjilane, Kačanik, Klina, Kosovo Polje, Priština i Prizren. Zbog toga što je jedan broj škola bio prethodno uključen u ove obuke koje pružaju GIZ i BEP CDBE, od 2017. godine uključene su škole iz opština koje nisu bile ranije uključene. Mreža škola, pod nazivom "zajednica zajedno u učenju", koju je ranije formirao GIZ CDBE zajedno sa partnerskim opštinama su funkcionalne. Od 2017. godine proširena je ova mreža gde su bile uključene neke od opština koje nisu bile partneri, kao što su Štimlje i Đakovica, pa se planira i nastavak širenja mreže u Mitrovici. Tokom obilaska OISNŠ "Ismail Qemali"⁴³ u Prištini, doznali smo da je ova škola uključena u zajedničko učenje "zjednice zajedno u učenju" još od početka školske godine, zajedno sa školom "Xhemajl Mustafa" kao domaćin ovog događaja, zajedno sa drugih pet škola. Dosadašnji utisci o ovoj aktivnosti su pozitivni.

4.2.2. Menadžment škole

U skladu sa važećim zakonima, nastavlja se praksa da direktore imenuju predsednici opština, sa mandatom od četiri godine, na osnovu kriterijuma i procedura koje je utvrdio MONT.⁴⁴ Direktori su licencirani samo kao nastavnici, tako da ako žele da se kandiduju za direktora, oni moraju da pohađaju neki od licenciranih programa za menadžiranje škole. Ne postoji uslov koji bi odredio da direktor bude profesionalac i čiji izbor ne zavisi od volje predsednika opštine. Iz tog razloga ne postoji odgovarajući sistem licenciranja za školsko rukovodstvo.

42 <http://www.cdbe.info/wp-content/uploads/2015/07/03-Prirucnik-p%C3%ABr-menadziranje-obrazovanja-n%C3%AB-opsti-na.pdf>.

43 Intervju sa Hatmane Demiri, direktorica škole "Ismail Qemali" Priština, 06.10.2017.

44 Administrativno upustvo br. 08/2014 o procedurama i kriterijumima za izbor direktora i zamenika direktora u obrazovno-vaspitnim institucijama, MONT.

Iako je predviđeno uspostavljanje regulative za monitoring rada direktora škola tokom 2017. godine, ništa nije učinjeno u vezi s tim. Direktor je državni službenik i njegov ili njen učinak se može proceniti na osnovu pravila državne službe, ali se u praksi to ne dešava⁴⁵.

Što se tiče trenga za rukovodioce u obrazovanju, oni su nastavljeni u 2017. godini, dok su trenizni za 4 grupe u procesu organizovanja od strane GIZ CDBE-a. Dok je iz grupe koja je startovala sa treninzima 2016. tokom 2017. je sertifikovan 71 učesnik, od čega 34 muškarca i 37 žena. Vredno je napomenuti da su njih 24 pripadnici srpske zajednice iz opštine Gnjilane. GIZ CDBE nudi materijale za obuku, obezbeđivanje kvaliteta i vrednovanje učesnika na kraju obuke, dok NVO koje imaju ugovore sa GIZ CDBE implementiraju treninge.

4.2.3. Finansijski mehanizmi

Iako je MONT istakao kao prioritet u SPOK-u preispitivanje formule za finansiranje preduniverzitetskog obrazovanja, i to je planirano u okviru Projekta za poboljšanje sistema obrazovanja (PPSO), to nije učinjeno do novembra 2017. godine. To je takođe uticalo da se treninzi za osoblje ODO-a za menadžiranje finansijama ne održe. Takođe, nije izvršena očekivana analiza efikasnosti planiranja budžeta na centralnom i lokalnom nivou. Međutim, u Srednjoročnom okviru troškova za period 2018-2020, uključeni su i neki troškovi vezani za implementaciju novih MONT-ovih politika na lokalnom nivou, kao što je budžet za 560 koordinatora kvaliteta u kosovskim školama.

Tokom nacionalne izborne kampanje 2017. godine, subjekti koji su kasnije formirali novu vladajuću koaliciju, su obećavali povećanje plata u javnoj službi za 30%,⁴⁶ ali je ostvareno povećanje od samo 4%,⁴⁷ počevši od 1. januara 2018. godine. Ovo stvara nepetosti Vlade i Ujedinjenih sindikata za obrazovanje, nauku i kulturu (SBASHK), koji je zapretio štrajkom prosvetnih radnika.⁴⁸

4.2.4. Prikupljanje i obrada podataka

Priprema i objavljivanje redovnih izveštaja zasnovanih na analizama i interpretacija podataka iz SMIA su neophodni za korišćenje pri kreiranju politika. U tu svrhu, projekat PPSO radi na nacrtu koncepta za restrukturiranje divizije za statistiku, a kao rezultat toga se očekuje da se SMIA kapaciteti nadograđuju nakon divizijskog prestrukturiranja. Takođe, u okviru PPSO-a započet je proces ravoja sistema SMIA. U ovoj fazi pripremaju se samo projektni zadaci (ToR) koji predviđaju integraciju različitih sistema (sistem licenciranja, vrednovanje učenika, podaci o školskoj infrastrukturi, proces licenciranja škola, učeničke i nastavničke baze podataka) u jedan jedinstveni sistem.

45 E-mail od Vesel Hoda, GIZ CDBE, 3 novembar 2017.

46 <http://www.gazetaexpress.com/izbori-2017/veseli-i-haradinaj-garantuju-rast-palta-za-30%-za-nastavnike-383407/>

47 <http://indiksonline.net/radnicima-koji-primaju-platu-iz-budžeta-povećavaju-se-plate/>

48 <http://www.epokaere.com/sbashk-ako-se-budu-povećale-plateu-samo-4-pošto-mi-ćemo-bitu-štrajku-od-januara/>

4.2.5. Zakonodavstvo

Usklađivanje i završetak zakonodavstva za ceo sektor preduniverzitetskog obrazovanja je trebao biti vrlo važan korak, koji je inače i predviđen Akcionim planom za SPOK za 2017. godinu, ali do sada nije urađena sveobuhvatna analiza postojećeg zakonodavstva i politika koje se odnose na preduniverzitetsko obrazovanje, niti je izrađen plan razvoja novog zakonodavstva. Iako je početkom 2016. godine izrađen Zakon o inspektoratu za obrazovanje, isti nije prošao proceduru razmatranja u Skupštini Kosova. Sada, ovaj zakon treba da bude podvrgnut postupku ponovnog razmatranje od strane Vlade, a zatim da se dalje prosledi Skupštini Kosova.

Tokom 2017. godine izrađen je Nacrt zakona o statusu radnika u obrazovanju na albanskom jeziku Republike Kosovo koji su radili od od školske 1990/91 godine do školske 1998/99. godine, na inicijativu Skupštine Kosova 2011. godine. U sadašnjoj verziji nacrtu zakona predviđeno je da zaposleni u obrazovanju koji su radili od 1 do 5 godina tokom 1990 / 91-1998 / 99 uživaju starosnu penziju u iznosu od 65% od osnovne plate u osnovnom obrazovanju, dok oni koji su radili više od 5 godina mogu koristiti penziju do 75% od osnovne plate u osnovnom obrazovanju. Takođe, predviđene su i druge beneficije vezane za zdravstvene usluge i socijalnu zaštitu.

4.2.6. Školsko okruženje – sigurnost i infrastruktura

U cilju stvaranja sigurnog, prijateljskog i zdravog okruženja za sve u školama, MONT i ODO su preduzeli neke korake, iako se oni mogu smatrati neadekvatnim. Trenutno, koliko smo mogli shvatiti, MONT je formirao radnu grupu koja će raditi na izradi Administrativnog uputstva za zdravu hranu u školama.

Takođe, saznali smo da su realizovane razne aktivnosti u smislu izgradnje kapaciteta škola i u ODO-u cilju sprečavanju nasilja. Tokom školske 2016/2017. godine SMIA je registrovala 43 slučaja nasilja u školama. U cilju podizanja svesti školskog osoblja o važnosti prijavljivanja nasilja, tokom 2017. godine realizovana su po dva treninga u vezi primene Protokola o prevenciji nasilja u preduniverzitetskim obrazovnim institucijama, u koje je uključeno 20 škola iz 9 opština. U tih 20 škola će biti formirane grupe za posredovanje u konfliktima, koje će pomoći školi u rešavanju konflikata između vršnjaka. Proces će se nastaviti sa treningom zvaničnika ODO-a za korišćenje Modula za prijavu nasilja koji je postao deo SMIA tokom meseca oktobra i novembra 2017.

Proces stvaranja sigurnog, prijateljskog i zdravog okruženja za sve u školama uveliko kasni. Na primer, u školama još uvijek nije održan nikakav trening o zdravlju i sigurnosti, a u oko 300 škola ne postoje kompleti za prvu pomoć, što se očekivalo da se uradi ove godine.⁴⁹

Prema podacima MONT-a, Department za infrastrukturu i tehničke usluge, do momenta izrade ovog izveštaja je izgradio tri školske zgrade: u Batlavi/ Podujevo, u Duhël / Suhareka i u Kosovom Polju. Očekuje se da će do kraja kalendarske godine biti završena još dva školska objekta: škola model u Mitrovici i škola u Ćirezu / Srbica, što predstavlja sprovođenje SPOK-a 2017 čiji je plan izgradnja pet novih škola na čitavoj teritoriji Republike Kosovo.⁵⁰

49 Email od Fadile Dyla – rukovodilac Departmnetu za infrastrukturu u MONT-u, 20 oktobar 2017.

50 Email od Fadile Dyla – rukovodilac Departmnetu za infrastrukturu u MONT-u, 20 oktobar 2017.

MONT i Evropska komisija su blisko saradivali u izgradnji obdaništa koji su predviđeni za 2017. godinu. Zbog toga, iz zajedničkog budžeta MONT-a i IPA 2016, ugovorena je izgradnja tri obdaništa, dok je izgradnju još jednog obdaništa preuzelo Ministarstvo za javnu administraciju (MAP). Reč je o izgradnji obdaništa u Štimlju, Kačaniku, Orahovcu i Prizrenu. Ovi projekti bi trebalo biti završeni 2018. godine.⁵¹ Zbog ugovornih obaveza za izgradnju škola, MONT je imao ograničene projekte za renoviranje škola. Od tri takva predviđena projekta za renoviranje škola, samo je jedan od njih završen, drugi je u toku, dok je treći vraćen na početak, jer se ponavlja čitava procedura za javne nabavke. MONT nema informacije od opština o broju objekata koji su obnovile same opštine.⁵²

Tokom 2017. godine, ukupno 13 škola je opremljeno školskim inventarom. U međuvremenu, opremljeno je samo sedam sala za sportove, dok je zbog nedostataka budžeta neopremljeno ostalo tri.

OBEZBEĐIVANJE KVALITETA

51 Email od Fadile Dyla – rukovodilac Departmnetu za infrastrukturu u MONT-u, 20 oktobar 2017.
52 Email od Fadile Dyla – rukovodilac Departmnetu za infrastrukturu u MONT-u, 20 oktobar 2017.

4.3. Cilj 3: Obezbeđivanje kvaliteta

Razvoj jednog funkcionalnog sistema za obezbeđivanje kvaliteta, u skladu sa međunarodnim standardima.

REZIME MONITORINGA:

Preduzeti su prvi koraci za izgradnju mehanizama za obezbeđivanje kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju. U osnovnim i srednjim školama imenovano je 140 koordinatora za kvalitet, a počevši od januara 2018. godine, kosovskim školama dodeljen je budžet za još 560 od ukupno 1.100 koordinatora. Međutim, proces imenovanja koordinatora ima elemente formalizma, istovremeno, neki od imenovanih koordinatora nisu u mogućnosti da obavljaju svoje zadatke jer su zauzeti drugim obavezama.

Uspostavljeni su zakonski preduslovi za vrednovanje učinka (perfomansi) škole. Takođe, za školu je razvijena metodologija samovrednovanja koja je pilotirana u 63 škole, kao i metodologija za externu evaluaciju za koju je obučeno 16 inspektora obrazovanja.

Izdato je administrativno uputstvo za odvijanje školskih aktivnosti, koje je počelo da se primenjuje u školama u kojima je pilotiran novu kurikulum. U odsustvu monitoringa, ništa se ne može reći o tome kako se odvijaju školske aktivnosti i o njihovoj efikasnosti pod novim konceptom.

Planovi razvoja opštinskog obrazovanja su izrađeni u 10 od 36 opština, dok 140 škola su razvile svoje razvojne planove. Sve ovo je postignuto uz podršku projekata koji su finansirani od strane donatora.

Nisu preduzeti nikakvi koraci za osnivanje Agencije za kurikulum, vrednovanje i standarde, uprkos činjenici da je ova agencija predviđena Zakonom iz 2011. godine.

Uz podršku projekta ESIP, započeo je proces izgradnje sistema koji će omogućiti povratnu informaciju opštinama i školama, i koji će preko novog administrativnog upustva vršiti organizovanje i monitoring testova i stvaranje banke podataka (pitanja) koje će sadržati sve karakteristike i prirodu pitanja.

Administracija nacionalnih testova ostaje slaba tačka u njihovoj efikasnoj implementaciji. Čak i ove godine, MONT nije preduzelo nikave značajne korake za poboljšanje administracije.

4.3.1. Mehanizmi obezbeđivanja kvaliteta

Kao što se i očekivalo za 2017. godinu, Pedagoški institut Kosova (PIK) uz pomoć UNICEF-a je razvio metodologiju za samovredovanje škola,⁵³ koja je implementirana u 63 škole u kojima se pilotiraju novi kurikulumi. U avgustu 2017. je usvojeno Administrativno uputstvo o proceni učinka obrazovnih institucija u preduniverzitetskom obrazovanju,⁵⁴ kojim se utvrđuje metodologija vrednovanja, kao i procedure internog i eksternog vrednovanja. Prema ovom uputstvu, interni proces evaluacije škole vrši školski tim, na osnovu kvaliteta i Razvojnog plana škole.⁵⁵ U svakoj školi za proces su osposobljeni direktor i jedan član osoblja, dok se izveštaji o samovrednovanju iz škola u PIK, koji zatim šalje povratnu informaciju. U toku je proces izgradnje kapaciteta PIK-a za sistematizovanje ovih izveštaja na način koji omogućava izvođenje zaključaka koji će poslužiti za preduzimanje potrebnih koraka u sistemu obrazovanja. Ovaj proces podržava KulturKontakt-Austria.⁵⁶

U kontekstu poboljšanja kvaliteta u obrazovanju, akcioni plan za 2017. godinu, predviđa i realizaciju eksternog vrednovanja škola od strane inspektora, kao i podršku za eksterno vrednovanje škola uopšte. Do septembra 2017. godine, kada su prikupljeni podaci za ovaj deo izveštaja, ove aktivnosti su bile u procesu implementacije, ali u zakašnjenju. U 2016. godini, PIK je obučio 16 inspektora za eksternu evaluaciju škola i nakon završetka obuke, ova metodologija je pilotirana u 7 škola. Nakon pilotiranja, uputstvo za eksternu evaluaciju je završeno.⁵⁷

Kao što je predviđeno akcionim planom iz 2017. godine, priručnik za upravljanje kvalitetom je izradio Twinning projekat, koji je finansiran od strane EU a objavljen u januaru 2017. godine. Ovaj priručnik služi kao osnova za obuku koordinatora kvaliteta u školama koje implementira PIK-a, kao i za rad koordinatora kvaliteta u školama. Zadatak koordinatora kvaliteta opisan je u Administrativnom upustvu br. 2016/12.⁵⁸ Prema tom administrativnom upustvu br. 24/2016, u školama sa manje od 150 učenika zadatak koordinatora za kvalitet vrši direktor, dok u ostalim školama direktor imenuje jednog od zaposlenih. Isto tako, Administrativno uputstvo bliže određuje angažovanje koordinatora kvaliteta u zavisnosti od broja učenika, kriterijume koje koordinator mora ispuniti i daje potpuni opis radnih zadataka koordinatora.

Akcioni plan za 2017. godinu predviđa imenovanje koordinatora za kvalitet u 1.100 kosovskih osnovnih i srednjih škola. Do avgusta 2017. godine u kosovskim institucijama za predškolsko obrazovanje izabrano je ukupno 140 koordinatora za kvalitet, dok je SOT za period 2018-2020⁵⁹ je obezbedio budžet za 560 koordinatora za kvalitet, počevši od 2018. godine. Izveštaji sa terena ukazuju na to da imenovanje koordinatora kvaliteta se često karakteriše formalizmom, ne shvatajući ulogu koju takva osoba treba da ostvaruje. Postoje slučajevi kada pojedini nastavnici koji su postavljeni na ovim položajima nemaju punu normu časova.

Na primer, u školi "Ismail Qemali",⁶⁰ nastavnik hemije je imenovan za koordinatora za kvalitet, koji, iako je osposobljen za ovaj zadatak, prema rečima direktora, ne uspeva da ispuni obaveze u školi na zadovoljavajući način. To je, uglavnom, zbog toga što nastavnik nije oslobođen od velikog broja časova koje mora da održi, tako da nije u stanju da se skoncentriše na zadatke koje ima kao koordinator kvaliteta. Slični primeri o prevelikoj zauzetosti koordinatora kvaliteta mogu se naći

53 <http://ipkmasht.rks-gov.net/upustvo-za-unutrašnje-vrednovanje-škola/>
54 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/4-2017-au-vrednovanje-perfomansi-u-obrazovnim-institucijama-preduniverzitetkog-nivoa-rotated.pdf>
55 Isto.
56 http://www.kulturkontakt.or.at/html/D/wp.asp?pass=x&p_lcd=de&p_title=5452&rn=179122
57 Uputstvo za eksternu evaluaciju školske performance, PIK, 2017.
58 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/rotatedpdf180.pdf>
59 <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/F0499CD8-DB8B-48A0-9B2B-F313CB114E67.pdf>
60 Intervju sa Hatmane Demiri, direktor škole "Ismail Qemali", Priština, 06.10.2017.

i u školama “Džemajl Mustafa” u Prištini⁶¹ i “Selman Riza” u Kosovom Polju⁶².

Dobar primer implementacije pomenutog Administrativnog upustva je škola “Mihal Grameno” u Kosovom Polju. Na osnovu velikog broja učenika (više od 2.400), u ovoj školi, u septembru 2017. godine, za koordinatora za kvalitet izabran je razredni učitelj koji je u potpunosti oslobođen držanja nastave i sada samo obavlja zadatak koordinatora za kvalitet na nivou škole. Izbor ovog učitelja za koordinatora za kvalitet je bio u skladu sa kriterijumima koje je odredilo Administrativno upustvo: on je pohađao treninge, koji su se, prema njegovom mišljenju, odvijali veoma brzo i nisu bili dovoljno efikasni. Počevši sa radom, koordinador za kvalitet se fokusirao na jačanje profesionalnih aktivna u školi. Profesionalni aktivni, koji se odnose na jezike, društvene nauke, prirodne nauke, matematiku i IT, kao na veštine nastavnika nižeg stepena, su dobro funkcionisali u ovoj školi i pre imenovanja koordinatora. Međutim, prema koordinadoru kvaliteta, još uvek postoji prostor za poboljšanje i jačanje, posebno jačanje uloge rukovodioca svih aktivna, kao i bliža saradnja svih članova školskog aktivna uz češće održavanje sastanaka. Međutim, u početnoj fazi svog novog posla, ona se suočila sa velikim poteškoćama, počevši od nedostatka kancelarijskog prostora, radne opreme – lap-topa i nedostatka potrošnog materijala za koje je bio zadužen pružiti ODO.⁶³ Još jedan dobar primer je OiNSS “Zenel Hajdini” u Prištini, gde je koordinador za kvalitet izabran u septembru 2017. godine, oslobođen od 8 redovnih časova, na osnovu kriterijuma koje je postavio AU. Koordinador kvaliteta ove škole je na čelu ekipe koja se bavi unutrašnjim vrednovanjem škole.⁶⁴

Na osnovu podataka prikupljenih do septembar 2017 godine, zaključeno je da je imenovanje rukovodioca za školske aktivne, kako je predviđeno Akcionim planom za ovu godinu, delimično realizovan. Administrativno upustvo MONT-a br. 22/2016 za profesionalne školske aktivne je usvojeno u novembru 2016. Ovo administrativno upustvo obavezuje škole da osnuju školske aktivne prema predmetnim oblastima Novog kurikuluma.⁶⁵ Takođe definiše kriterijume i način izbora rukovodioca aktivna. Takvi aktivni su formirani u školama gde se implementira novi nastavni plan i program, a u drugim školama funkcionisanje profesionalnih aktivna se nasatvlja po starom sistemu. Međutim, od septembra 2017. godine, sve škole će postepeno preći na novi sistem, tako da će se organizacija aktivna biti u skladu sa novom regulativom. Ovde treba napomenuti da administrativno upustvo samo sankcioniše i detaljnije pojašnjava višegodišnju praksu u radu profesionalnih školskih aktivna, ali ne i nužno menja praksu njihovog funkcionisanja. Administrativno upustvo ne predviđa nikakvu nadoknadu za rukovodioca aktivna, budući da njihovo imenovanje vrši direktor škole. Ovo predstavlja rizik da se rad aktivna okarakterise formalizmom.

Administrativno upustvo br. 22/2016⁶⁶ predviđa formiranje zajedničkih aktivna za nekoliko škola (“zajedničko učenje”) na nivou opštine. Takve grupe na opštinskom nivou su osnovale Opštinske direkcije za obrazovanje (ODO) Priština i Đakovica, ali postoje informacije o ozbiljnim preprekama za njihovo funkcionisanje usled neplaćanja i neusaglašene koordinacije. Imenovanje koordinatora za kvalitet u opštinama, kako je predviđeno akcionim planom, na osnovu podataka prikupljenih do septembra 2017. godine, delimično je urađeno. Za sada nemamo podatke o tome da li su sve opštine imenovale koordinatore za kvalitet, ali imamo informacije da je značajni deo njih to završio. Međutim, treba napomenuti da koordinatore za kvalitet obično imenuju opštinski zvaničnici u obrazovanju koji imaju i druge angažmane u Opštinske direkcije za obrazovanje, što utiče da ova pitanja ne budu prioritet. Tokom razgovora u Opštinskoj direkciji za obrazovanje u Kosovom Polju razumeli smo da u toj opštini imenovana dva koordinatora za kvalitet.⁶⁷ Oni redovno

61 Intervju sa Shpresom Shala, direktor škole “Xhemajl Mustafa” Priština, 06.10.2017.

62 Intervju sa Ruzhdi Krasniqijem, koordinador kvaliteta i nastavnik engleskog jezika u školi “Selman Riza” u Kosovom Polju, 18.10.2017.

63 Intervju sa Mimosom Kryeziu, koordinador za kvalitet u OiNSS “Mihal Grameno” - Kosovo Polje, 18.10.2017.

64 Intervju sa Shkurtom Krasniqi, zamenica direktora u OiNSS “Zenel Hajdini” Priština, 19.10.2017.

65 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/22-au-br-22-2016-za-profesionalne-aktivnosti-u-skolama.pdf>.

66 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/22-au-br-22-2016-za-profesionalne-aktivnosti-u-skolama.pdf>.

67 Intervju sa Islamom Shabani, direktor za obrazovanje - Kosovo Polje, 16.10.2017.

posećuju škole i saraduju sa koordinadorima kvaliteta na nivou škole.

Akcionim planom za 2017. godinu predviđa imenovanje obrazovnih inspektora za eksterno vrednovanje škola, određivanje inspektora obrazovanja za licenciranje nastavnika i raspoređivanje inspektora za administrativnu inspekciju, ali do decembra 2017. godine, Nacrt zakona o inspektoratu za obrazovanje koji je izrađen početkom 2016. godine nije usvojen od strane Skupštine.⁶⁸ Kao rezultat toga, ne postoji formalna podela dužnosti inspektora u skladu sa zakonom. Inspektori su raspoređeni po geografskim regionima i I bave se opštim zadacima, dok su neki uključeni u pilotiranju eksternog vrednovanja škola, kao i u pilotiranju vrednovanja učinka nastavnika, ali to ne znači da će i dalje vršiti ove zadatke.

Još jedna od aktivnosti koja je bila predviđena Akcionim planom za 2017. godinu bila je dostavljanje rezultata monitoringa Opštinskim direkcijama za obrazovanje i školama kako bi ih koristili, ali, prema našim informacijama, do donošenja novog Zakona, inspektori obrazovanja obavljaju rutinske posete školama, dok izveštaje o inspekciji šalju samo Opštinskim direkcijama za obrazovanje. Posto ova aktivnost ima veze sa izveštajima eksternog vrednovanja, koji se nalazi u vrlo ranoj fazi implementacije, ne može se reći da je došlo do bilo kakvog napretka. Iz podataka prikupljenih u školi “Ismail Qemali”⁶⁹ vidi se da ovu školu prosvetni inspektori rutinski posećuju, vrše monitoring nastave (monitoring je vršen tokom 8 časova tokom 2016/2017 školske godine), pregleda se dokumentacija direktora i školskog psihologa ili pedagoga i uopšte ostala dokumentacija administracije, ali vrlo malo se fokusira na kvalitet nastave. Oni takođe daju vrlo malo povratnih informacija rukovodstvu škole, a to onemogućuje preduzimanje potrebnih mera za poboljšanje stanja. Sasvim suprotno tvrdi Shpresa Shala⁷⁰ koja navodi da u školi “Mustafa Gjemajl” nije bilo poseta niti je bilo ko od inspektora obrazovanja dolazio tokom njenog mandata.

4.3.2. Razvojni plan škole

Kao što je predviđeno akcionim planom 2017. godine, upustvo “Razvojni plan škole i upravljanje projektima” (Modul 4) je revidirala radna grupa koju je formirao GiZ CDBE. Revidirano upustvo je već počelo da se koristi u školama za izradu razvojnih planova i u skladu je sa novim Administrativnim upustvom br. 23/2016 za Razvojni plan škole i opštinski plan, koji sadrži novu proceduru za izradu i usvajanje ovih planova. Administrativno upustvo definiše format plana razvoja, dok su instrumenti navedeni u Dodatku tog upustva.⁷¹ Administrativno upustvo uzima 31. mart kao rok za izradu / razmatranje razvojnih planova škola.

Projekat KEEN koji finansira EU, pomogao je u izradi petogodišnjih razvojnih planova u sedam kosovskih opština: Priština, Prizren, Gnjilane, Uroševac, Đakovica, Mitrovica i Peć. U međuvremenu, GiZ CDBE je podržao izradu opštinskih razvojnih planova u Kačaniku, Klini i u Kosovom Polju. Ovi planovi podržavaju razvojne potrebe opština u oblasti obrazovanja i u skladu su sa Strateškim programom za obrazovanje Kosova, SPOK.

Do septembra 2017. godine, Projekat za poboljšanje sistema obrazovanja, PPS, koji implementira MONT, i finansiran od strane kredita Svetske banke, u okviru podkomponente 1.3 - Grantovi za razvoj škola, podržao je 140 škola izabranih kao dobitnici grantova, u izradi Razvojnog plana škole. Međutim, od ukupno 24 opštine koje će koristiti ove grantove, na terenu je primećeno da je veoma mali broj opština poboljšao pristup integrisanom planiranju, iako su upoznate sa takvim pristupom. Opšta konstatacija je da saradnja između MONT-a – ODO – škola je nezadovoljavajuća.

68 <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-114.pdf>

69 Intervju sa Hatmane Demiri, direktorica škole “Ismail Qemali” Priština, 06.10.2017.

70 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/rotatedpdf90.pdf>.

71 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/23-dodatak-au-23-2016-rpš-final-30102016pdf-deo-2.pdf>

Iako je bilo predviđeno da se u 2017. godini izradi Okvir za monitoring sprovođenja razvojnih planova škola, to nije učinjeno. Međutim, čak i u odsustvu ovog okvira, eksterno vrednovanje razvojnih planova tokom 2017. godine vrši se u okviru Projekta "Grantovi za razvoj škola".

4.3.3. Izgradnja kapaciteta i obezbeđivanje kvaliteta

U nastojanju da se izgrade kapaciteti inspektora obrazovanja, organizovani su treninzi za vrednovanje rada škole, u periodu oktobar 2016 - maj 2017. godine, i koji će trajati do decembra 2017. godine. U ove aktivnosti je uključeno 16 inspektora obrazovanja. Izrada Priručnika za osnivanje i rad školskih aktiva i organizovanje informativnih sastanaka u školama/opštinama, je bilo predviđeno Akcionim planom za 2017. ali podaci prikupljeni do septembra 2017, pokazuju da to nije realizovano. Osim Administrativnog upustva MONT-a br. 22/2016 koje se odnosi na profesionalne aktivne u školama, koje je usvojeno u novembru 2016. godine, nema nijednog posebnog priručnika za rad profesionalnih aktiva u školama. Ipak, neke opšte smernice za njihovu ulogu u implementaciji novog nastavnog plana i programa nalaze se u "Upustvu za implementaciju nastavnog plana i programa u školama"⁷², koji je objavio Pedagoski institut Kosova, CPI, 2016. godine, ali to ne može biti zamena za specifična usputva koja se direktno odnose na svakodnevni rad školskih aktiva

Na osnovu podataka prikupljenih za potrebe ovog izveštaja do septembra 2017. godine je sprovedeno niz aktivnosti predviđenih za 2017. godinu u cilju izgradnje kapaciteta škola za upravljanje kvalitetom. Twinning projekat, finansiran od strane Evropske unije obezbedio je treninge za oko 200 koordinatora kvaliteta iz škola širom Kosova. U trening je uključeno i 35 direktora škola i 24 koordinatora kvaliteta na opštinskom nivou. Treninge su održali treneri Pedagoskog instituta Kosova, PIK, na osnovu Priručnika za upravljanje kvalitetom koji je razvio Twinning projekat.

Što se tiče izgradnje kapaciteta opštinskih profesionalnih grupa, prema podacima prikupljenim u septembru 2017. godine, nije postignut napredak u tom pogledu. Uloga ovih grupa je podrška školama u implementaciji novog kurikulum, a činjenica da te grupe ne funkcionišu na pravi način predstavlja izazov za implementaciju novog kurikulum. Ovo se dokazuje na osnovu podataka prikupljenih u školi "Ismail Qemali"⁷³ gde se vidi da pored nedovoljne obuke za novi nastavni plan i program, nastavnici se osećaju nepripremljenim i nepodržanim za njegovu primenu u nastavi.

U sklopu izgradnje kapaciteta škola i opština za planiranje razvoja, kako je predviđeno akcionim planom za 2017. godinu, treninzi za izradu razvojnih planova škola su nastavljani, bilo u okviru programa GiZ CDBE za upravljanje obrazovanjem, bilo kao odvojene aktivnosti. Jedna od posebnih aktivnosti organizovana je u okviru projekta "Grantovi za razvoj škole", gde su organizovani treninzi za izradu razvojnih planova škola za interno raseljena lica, gde je bilo uključeno 280 predstavnika iz 140 škola, kojima se pomoglo pri izradi njihovih trogodišnjih razvojnih planova. Na tim treninzima učestvovali su predstavnici opštinskih direkcija za obrazovanje.

U izveštaju o osnivanju Agencije za kurikulum, vrednovanje i standarde, podaci koji su prikupljeni do septembra 2017. godine, pokazuju da u ovom pogledu nije bilo napretka. Iznenadjenje je što ispunjenje zakonske obaveze se proteže iz jedne godine u drugu, dok ova Agencija pokriva najosetljivije oblasti obrazovnog sistema, od kojih direktno zavisi kvalitet ishoda učenja.

72 <http://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/03/Upustvo-za-implementaciju-kurikuluma1.pdf>
73 Intervju sa Bajram Vrapčanijem, zamenik direktora škole "Ismail Qemali" Priština, 06.10.2017

4.3.4. Eksterno vrednovanje učenika

Nacionalni sistem za vrednovanje uživa podršku Projekta za poboljšanje sistema obrazovanja, PPSO, koji se finansira iz kredita ESIP Svetske banke i ostvaruje nekoliko aktivnosti predviđene akcionim planom za 2017. Za podršku poboljšanja ovog sistema izdvojeno je 3 miliona USD i taj iznos pokriva troškove za implementaciju sistema za pružanje povratnih informacija opštinama i školama, izradu novog Upustva za organizovanje I monitoring testova i stvaranje banke podataka, tj. liste pitanja i sveukupnih informacija o prirodi tih pitanja. Jedinica za Vrednovanje i standarde je u fazi izbora međunarodne kompanije koje će pružiti profesionalnu podršku za tretiranje ovih pitanja. Očigledno je zavisnost od međunarodne ekspertize toliko velika da u bilo kojoj od ovih aktivnosti nije došlo do značajnog napretka. U tom smislu, nije realizovana nijedna publikacija primera dobre prakse, niti su na portalu za obezbeđivanje kvaliteta navedeni dobri primeri niti dodela nagrada najboljima, što je bilo predviđeno akcionim planom za 2017. Portal za obezbeđenje kvaliteta ne postoji, niti postoji bilo kakva forma da se informišemo o uspešnim iskustvima iz oblasti obezbeđivanja kvaliteta, niti se o njima raspravlja.

Akcionni plan 2017. godine predviđa pripremu promotivnog materijala za informisanje roditelja, kao i realizaciju informativne kampanje u elektronskim medijima, ali na osnovu podataka prikupljenih do septembra 2017. ove aktivnosti nisu realizovane. Takođe, nije bilo kampanje usmereno na roditelje.

Organizacija godišnje konferencije o osiguranju kvaliteta je veoma važna aktivnost predviđena SPOK-om, ali do kraja 2017. godine nije održana. Zapravo, poslednja takva konferencija je održana krajem 2015. godine.

Rezultati nacionalnih testova koji se sprovode u kosovskom obrazovnom sistemu mogu poslužiti kao odraz nivoa kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju, pod uslovom da je rezultat pouzdan i zasnovan na znanju učenika. Stoga, kako je predviđeno Akcionim planom SPOK-a, izrađeno je novo uputstvo za administriranje i monitoring testova. Međutim, u okviru izrade programa za treninge za administratore i test monitore, ove godine se održavaju samo informativne sesije za administratore koji traju oko 2 sata i nemaju karakter treninga.

Administracija i dalje predstavlja najslabiju tačku u menadžiranju nacionalnih testova. MONT⁷⁴ ukazuje da su Opštinske direkcije za obrazovanje odredile test administratore, kojima je MONT prosledio informacije o njihovom zaduženjima. Administratorima je podeljeno jedno Administrativno uputstvo za administraciju testovima, kako bi im bilo jasnije o čemu se radi. Takođe, 2017. godine, mediji i organizacije civilnog društva su pozvani da prate maturalni ispit. Njihovi izveštaji su bili veoma kritički, ali to nije pomoglo da test postane pouzdaniji.

Prosečan uspeh na testu znanja na kraju devetog razreda je iznosi 58 poena u junu 2017. godine, što predstavlja pad u odnosu na prosek u junu 2016. godine, koji je isnosio 64,7 poena.⁷⁵ U međuvremenu, prolaznost na maturalnom testu je mnogo veća u 2017. godini, 83,5%,⁷⁶ u poređenju sa 2016. kada je isnosila 53,9%.⁷⁷ Takvi rezultati ukazuju na potrebu da se i dalje radi na poboljšanju administracije i na dalju standardizaciju testova.

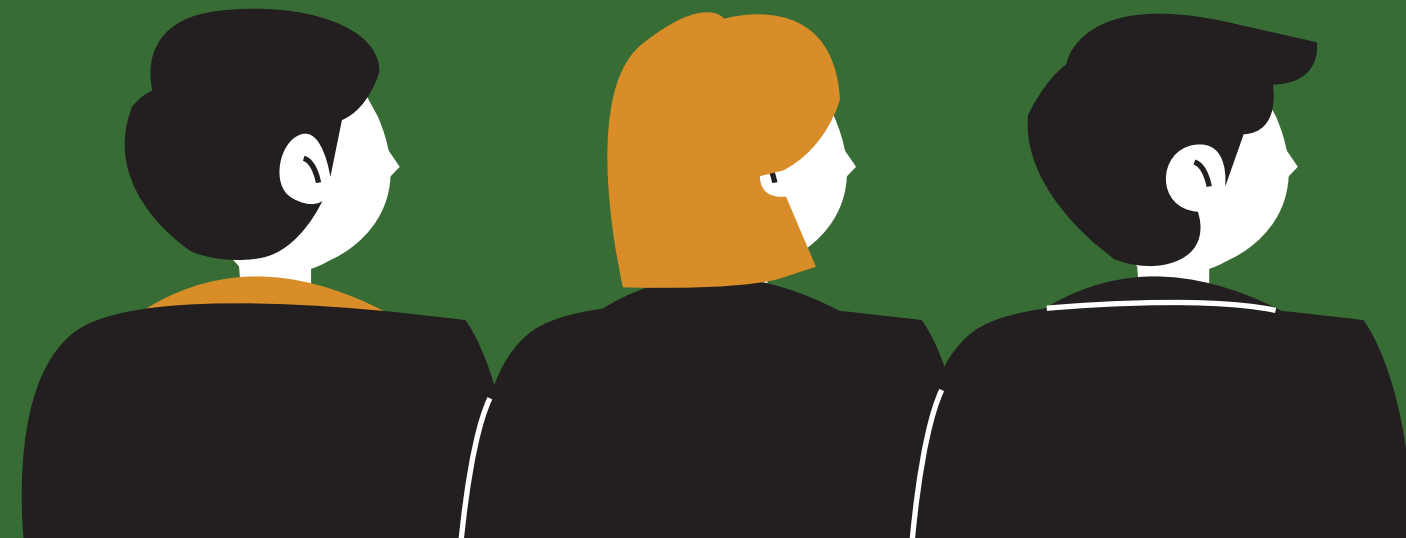
74 Intervju sa Mustafom Kadriu, rukovodilac Divizije za vrednovanje, monitoring i standarde, MONT, 28.09.2017.
75 Informacija iz Divizije za vrednovanje, monitoring i standarde i MONT-a
76 <http://masht.rks-gov.net/article/rezultati-maturalnog-ispita-2017-junski-rok>
77 <http://masht.rks-gov.net/article/rezultati-maturalnih-testova-prolaznot-53,9-posto>

Nakon objavljivanja rezultata testa PISA za 2015 (vidi Poglavlje 2 ovog izveštaja), MONT je formirao radnu grupu za analizu uzroka loših ishoda i za neophodne promene u obrazovnom sistemu.⁷⁸ Ovaj korak nije dao rezultate jer budžet za istraživanje, koji je predložen od strane Radne grupe nije obezbeđen. Do kraja 2017. godine osnovana je nova radna grupa za PISA, čiji je osnovni zadatak priprema za test PISA 2018, uključujući i senzibilizaciju učenika kako bi “pruzili svoj maksimum i postigli što bolje rezultate”⁷⁹

Ipak, uz podršku Projekta za poboljšanje sistema obrazovanja na Kosovu, PPSOK, izrađen je nacionalni Izveštaj o rezultatim PISA testa, koji je i dalje u formi nacрта. Izveštaj donosi preporuke za poboljšanje stanja u obrazovnom sistemu, sa naglaskom na potrebu da se poboljšaju veštine čitanja.

RAZVOJ NASTAVNIKA

78
79

Informatë nga DSMV i MASHT.
<http://masht.rks-gov.net/article/mont-intenzivira-pripremeOza-nacionalni-test-pisa2018>

4.4. Cilj 4: Razvoj nastavnika

Podizanje kvaliteta nastave kroz efikasan i održiv sistem za pripremu i profesionalni razvoj nastavnika.

REZIME MONITORINGA:

Uprkos usvajanju zakonskih akata i politika koje regulišu profesionalni razvoj nastavnika, ovom procesu i dalje nedostaje odgovarajuća koordinacija i oslonac u analizi potreba. Izbor treninga u velikoj meri zavisi od percepcije zvaničnika MONT-a i ODO-a, kao i donatorskih prioriteta.

Tokom 2017. godine glavni fokus je bio na trening nastavnika za implementaciju novog kurikulumu, na kojima je učestvovalo preko 9.300 nastavnika. U međuvremenu, nije bilo posebnih treninga za implementaciju sektorskih kurikulumu i profila POO-a.

Proces vrednovanja performance nastavnika još nije započeo. Štaviše, ne postoji jasan akcioni plan za razvoj ovog procesa u budućnosti, uprkos činjenici da se radi na pripremi neophodnih dokumenata i trening inspektora.

Licenciranje nastavnika se vrši samo za nivo licence za karijeru, u slučaju kada nije potrebno vrednovanje performanse. Iako je predviđeno akcionim planom SPOK 2017, izrada AU za usklađivanje koeficijenata sa platnim sistemom nije realizovana zbog nedostatka budžeta.

Iz podataka Pedagoškog fakulteta se vidi da je broj odličnih učenika koji se upisuju na ovaj fakultet u porastu. U akademskoj 2017/18 godini, 70% upisanih su odlični učenici.

4.4.1. Profesionalni razvoj nastavnika

Izgradnja održivog sistema profesionalnog usavršavanja nastavnika u cilju sprovođenja obrazovne reforme je preduslov za poboljšanje kvaliteta nastave. Tokom 2017. godine MONT je izradio zakonski paket koji omogućava napredak procesa profesionalnog razvoja nastavnika. U toku godine, su usvojena tri administrativna uputstva koja su direktno povezana sa razvojem nastavnika: Administrativno upustvo br. 3/2017 - Državni savet za licenciranje nastavnika (DSLN),⁸⁰ Administrativno upustvo br. 5/2017 - Sistem licenciranja i karijerni razvoj nastavnika⁸¹ i Administrativno upustvo br. 6/2017 - Kriterijumi i procedure za uasvajanje programa za profesionalni razvoj nastavnika i prosvetnih radnika⁸².

U aprilu 2017. usvojen je Okvir za profesionalni razvoj nastavnika (OPRN),⁸³ koji postavlja standarde za nastavničku profesiju, uključujući pripremu predškolskih nastavnika, početnu fazu obavljanja profesije i razvoj karijere. Takođe, Okvir za profesionalni razvoj nastavnika definiše nadležnosti u različitim fazama karijere i služi kao orijentacija za organizovanje profesionalnog razvoja nastavnika u tim fazama. Profil kompetencije nastavnika sastoji se od 7 standarda, koji određuju šta učitelj treba da zna i šta treba da radi. U međuvremenu, standardi su grupisani u četiri grupe: profesionalne vrednosti, profesionalno znanje i razumevanje, profesionalna praksa i nastava i obuka i profesionalna posvećenost.

Na Kosovu još uvek nema sistema za identifikaciju potreba za profesionalni razvoj na školskom nivou, nema obrade ovih podataka na opštinskom nivou i organizovanje treninga u skladu sa potrebama nastavnika. Iz tog razloga, treninzi se uglavnom zasnivaju na percepciji MONT-a i Opštinskih direkcija za obrazovanje, kao i u zavisnosti od donatorskih programa. Iako postoji Administrativno upustvo za finansiranje profesionalnog razvoja nastavnika, još nije razvijen nikakav okvir koji bi jasno definisao održivo finansiranje PRN-a, što bi omogućilo sprovođenje procesa licenciranja nastavnika. Kompleksnost koordinacije unutar vladinih institucija je učinila da se izrada Okvira odloži za neko drugo vreme.

Dodela budžeta za profesionalni razvoj nastavnika predstavljao je, u određenoj meri, izazov u 2017. godini. MONT je obezbedio neophodne materijale tokom treninga koji su organizovani za osposobljavanje nastavnika za implementaciju Kosovskog korikularnog okvira, KKO, dok su organizacije koje su realizovale ostale ostale treninge za profesionalni razvoj nastavnika su same obezbedile neophodne materijale. Iako je akcionim planom za SPOK 2017. predviđeno da će opštinama biti obezbeđena ponuda Centara za profesionalno osposobljavanje (CPO) sa potrebnim materijalima, kao i osnivanje 2 nova CPO-a, to nije urađeno zbog budžetskih ograničenja.

Divizija MONT-a za treninge je realizovala skoro sve aktivnosti koje se odnose na profesionalni razvoj nastavnika za 2017. Tokom ove godine akreditovano je 13 programa profesionalnog razvoja, dok je više od 9.300 preduniverzitetskih nastavnika učestvovalo na obuci o implementaciji KKO-a.

Treba napomenuti da nijedan program za profesionalne škole nije podneo zahtev pri MONT-u za akreditaciju. Takođe, nisu održani specifični treninzi za primenu sektorijalnih kurikulumu i okvira profila profesionalnog osposobljavanja i obrazovanja

80 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/3-2017-au-za-drzavni-savet-za-licenciranje-nastavnika.pdf>

81 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/sistem-licenciranja-i-razvoja-nastavnika-u-karijeri.pdf>

82 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/6-2017-au-za-kriterijume-i-procedure-za-usvajanje-programa-za-profesionalni-razvoj-nastavnika-i-prosvetnih-radnika-u-karijeri.pdf>

83 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/04/strateški-okvir.pdf>

4.4.2. Licenciranje nastavnika

Vrednovanje nastavnika je važan proces u obrazovanju. On se odnosi na formalni proces koji škola koristi za razmatranje i vrednovanje performanse i efikasnost u učionici. U idealnim uslovima, nalazi koji proizilaze iz procesa vrednovanja koriste se za obuku nastavnika i za vođenje njihovog profesionalnog razvoja. Iako je proces vrednovanja performanse nastavnika predviđen akcionim planom SPOK-a 2017, podaci pokazuju da još nije započeo. Prema Departmentu za inspekcije, radi se na finalizaciji dokumenata koji se odnose na vrednovanje performanse. Nije urađeno nikavo dodatno razmatranje Administrativnog uspostva za vrednovanje performanse nastavnika, ali samo delimičan pregled nekih delova ranijeg Administrativnog uspostva, kao što je primer Administrativnog uspostva br. 5/2017 o sistemu licenciranja i karijernog razvoja nastavnika⁸⁴. Do se očekuje finalizacija izrade priručnika zajedno sa instrumentima za vrednovanje performanse nastavnika.⁸⁵

Takođe, kako je predviđeno planom rada SPOK-a, tokom 2017. godine obavljena je obuka inspektora u vezi vrednovanja performanse nastavnika, ali ne i drugih evaluatora. Neuspeh u finalizaciji dokumenata koji omogućavaju vrednovanja performanse nastavnika uticali su da se treninzi za školski menadžment I informisanje ostalih nastavnika odloži za kasnije. Department inspektorata u MONT-u još uvek nema akcioni plan za vrednovanja performanse nastavnika.

MONT je 2017. godine, zajedno sa Kosovskim pedagoškim institutom, započeo obuku "Interno vrednovanje škole", koja je uključivala i vrednovanja performanse nastavnika. Interno vrednovanje škole direktno utiče na kvalitet škole, uključujući vrednovanje iz mnogih uglova, kao što su nastavnici, direktori, studenti, roditelji i zajednica upošte. Interni priručnik za školu je u potpunosti usklađen⁸⁶ sa Administrativnim uputstvom br. 4/2017 za procenu performansi obrazovnih institucija u preduniverzitetskom obrazovanju.⁸⁷

U okviru sveukupne funkcionalizacije sistema za licenciranja nastavnika, MONT je izradio akcioni plan za organizovanje procesa licenciranja. Do izveštajnog perioda nije bilo sastanaka sa nastavnicima o licenciranju ali je planirano da se održe što pre. Tokom 2017. godine preko 1200 nastavnika je dobilo dozvolu za karijeru.

Izrada Administrativnog upustva za usklađivanje koeficijenata sa sistemom plata nije realizovana, iako je predviđena akcionim planom SPOK-a 2017. Kratko rečeno, izgleda da nema spremnosti da se uspostavi veza između performansi nastavnika i plata. Najbolji dokaz tome je nastavak povećanja plata za sve kategorije koje se plaćaju iz budžeta Kosova u fiksnom i jednakom procentu za sve.

84 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/sistem-licenciranja-i-razvoja-nasatavnika-u-karijeri.pdf>

85 <https://ipkmasht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/03/Upustvo-za-samovrednovanje1.pdf>

86 <http://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/4-2017-au-za-vrednovanje-performances-obrazovnih-institucija-u-preduniverziteskom-obrazovanu-rotated.pdf>

87 Intervju sa Liridonom Maliqijem - director škole "Qamil Batalli", Priština, 18 oktobar 2017.

4.4.3. Pripremanje novih nastavnika

Podaci prikupljeni u ovoj fazi ukazuju na to da standardi za prijem učenika na obrazovne fakultete nisu izrađeni, jer se kriterijumi iz konkursa za upis na obrazovne fakultete smatraju dovoljnim.⁸⁸ Međutim, Učiteljski fakultet u Prištini ove godine na prijemnom konkursu za mlade studente za akademsku 2017/18. godinu, je podigao standarde prijema što je dalo dobar rezultat: više od 70% učenika je bilo sa odličnim uspehom. Ova mera je preduzeta na inicijativu Fakulteta u Prištini, a ne na zahtev MONT-a.

Učiteljski fakultet negira da je MONT od njih tražio da usklade nastavni plan i program sa KKO-m.⁸⁹ Oni navode da ne zahtevaju ništa od MONT-a, kao i to da od njih nemaju nikakvu institucionalnu podršku, osim za plata, za šta je MONT obavezan. Iz prikupljenih podataka se shvata da za osoblje Učiteljskog fakulteta nije organizovan ni jedan trening u vezi izrade i primene programa prema KKO-u.⁹⁰ Zahvaljujući inicijativi i grantu koji je dodelio projekat TEMPUS, Učiteljski fakultet u Prištini ove godine očekuje drugu generaciju na programu Master pedagogije za profesionalne škole, program koji je akreditovan od strane Kosovske agencije za akreditaciju.

88 Intervju sa Majlindom Gjelij, prodekan za akademska pitanja Fakulteta umetnosti, Priština, 18 oktobra 2017.

89 Intervju sa Majlindom Gjelij, prodekan za akademska pitanja Fakulteta umetnosti, Priština, 18 oktobra 2017.

90 Intervju sa Majlindom Gjelij, prodekan za akademska pitanja Fakulteta umetnosti, Priština, 18 oktobra 2017.

NASTAVA I UČENJE

4.5. Cilj 5: Nastava i učenje

Unapređenje učenja putem kvalitativne nastave, primenom kurikuluma zasnovanog na kompetencijama i korištenjem visokokvalitetnih nastavnih sredstava.

REZIME MONITORINGA:

Odluka o implementaciji novog kurikuluma za 0, 1, 6 i 10 razred je doneta samo mesec dana pre početka nove školske godine. Implementacija je počela uprkos nedostatku udžbenika i sredstava za konkretizaciju koji su u skladu sa zahtevima novog kurikuluma. Informacije koje dolaze iz škola ukazuju na značajne poteškoće u primeni novih nastavnih planova i programa zbog nedovoljnih priprema i nedostatka kontinuirane profesionalne podrške.

Monitoring implementacije novog kurikuluma i dalje predstavlja nerešeno pitanje. Do septembra 2017. godine nije izrađen plan monitoringa koji treba da sadrži relevantne informacije o izazovima za implementaciju kurikuluma i omogućuje rešavanje takvih izazova.

Proces izrade novih udžbenika nije uspostavljen, nema konkursa za nove udžbenike, niti od strane izdavačkih kuća nije stigao bilo kakav predlog a samim tim nije bilo nikakvog razmatranja predloga. Štaviše, još uvek postoje dileme da li tekstovi treba da se nabave od domaćih izdavačkih kuća, da se prevode sa stranih jezika ili da se preuzmu iz Albanije

Ostvaren je ograničen napredak u promovisanju upotrebe IT opreme u školama. Pored snabdevanja škola sa novim računarima, nije bilo koordiniranih aktivnosti za instaliranje računarskih mreža i omogućavanje online pristupa nastavi, kao i instaliranje SMART TV-a ili projektoru u učionicama. Isto tako, nije bilo aktivnosti za promovisanje upotrebe elektronskih materijala za nastavne potrebe.

4.5.1. Implementacija novog kurikuluma

U školskoj 2017/18. godini, implementacija Novog kurikuluma zasnovanom na kompetencijama na Kosovu je započela u 0, 1, 6 i 10 razredima. Iako su pripreme za ovaj proces počele ranije, formalna odluka o implementaciji Novog kurikuluma u razredima 0, 1, 6 i 10 u svim kosovskim školama, je doneta samo mesec dana pre početka nove školske godine, bez otkrivanja rezultata nakon nekoliko godina pilotiranja i bez ikakvih izmena u udžbenicima.

U stvari, unapred razvijeni predmetni programi su bili distribuirani po školama u avgustu 2016. godine, a nakon toga počela je diskusija i njihova upotreba u školama. Tokom 2016/17 školske godine, oko 9.300 razrednih nastavnika je obučavano za nove kurikulume za 0,1,6 i 10 razred. Tokom prvog ciklusa obuke, održanog u oktobru-novembru 2016, upitnik je podeljen učesnicima na treninzima radi prikupljanja informacija o programima i o načinu njihovog korišćenja. Takođe, pripremljena su tri izveštaja za Diviziju za kurikulume u MONT-u, koji su korišćeni za finalizaciju programa za razrede 0,1,6 i 10. Kao rezultat toga, ovi programi su odobreni u avgustu 2017. i premenjuju se od septembra 2017. godine u svim školama.⁹¹ Apustva za primenu kurikuluma za sedam područja učenja, koji su objavljena u oktobru 2016. godine, revidirana su tokom 2017. godine, kako je i predviđeno akcionim planom.

Škola "Džemajl Mustafa"⁹² bila je jedna od škola u kojoj je u poslednje 4 godine pilotiran novi kurikulum. U prvom periodu, pogotovo u prve dve godine, nastavnici su se susreli sa brojnim poteškoćama, uključujući i neusklađenost novog kurikuluma sa školskim tekstovima, nedostatkom pedagoške dokumentacije, nedostatkom nastavnog plana i drugih nastavnih materijala koji odgovaraju rezultatima, kao i otpor na promene i nedostatak smernica i podrške MONT-a za implementaciju novog kurikuluma u školi.

Sada, nakon četiri godine, u školskoj 2017/2018 godini, novi kurikulum se primenjuje na svim nivoima ove škole, osim petog razreda. Direktorica škole, Shpresa Shala smatra da su nastavnici relativno dobri u implementaciji novog kurikuluma, mada ne sasvim na željenom nivou. Ovo je zbog toga što neki nastavnici još nisu prevazišli poteškoće u razumevanju novog kurikuluma. Takođe, gospođa Shala naglašava nedostatak sredstava za konkretizaciju, studijskih poseta i osnovnih tekstova. Nabavka materijala ostavljena nastavnicima i ne postoje konkretne metode za procenu da li nastavnici poseduju dovoljno veština i kompetencija kako bi pravilno procenili da li ispunjavaju očekivane rezultate novog kurikuluma.

Intervijui u školama otkrivaju mnoge poteškoće sa kojima se susreću nastavnici i direktori tokom obuke i implementacije novog kurikuluma. Na primer, u školi "Ismail Qemali" svi nastavnici prvog, šesnog i predškolskog uzrasta su pohađali jednonedeljni trening o novom nastavnom programu krajem avgusta 2017. godine.⁹³ Nastavnici izražavaju nezadovoljstvo zbog neadekvatnog treninga i nejasnih upustava za implementaciju novog kurikuluma, koje često daju sami treneri koji, prema njihovim rečima, ne poseduju dovoljno veština za prenošenje adekvatnih znanja na nivou tokom treninga. Kao rezultat toga, nastavnici se uglavnom osećaju nepripremljenim i zabrinutim za implementaciju novog kurikuluma.

Pored toga, neusklađenost i neprilagođavanje školskih udžbenika sa novim kurikulumom otežaće posao nastavnicima još više, jer su prisiljeni da obezbede materijale iz drugih izvora kako bi prilagodili nastavne planove i programe prema novom kurikulumom.

91 <http://masht.rks-gov.net/preduniverzitetsko-obrazovanje>

92 Intervju sa Shpresom Shala, direktorica škole "Xhemajl Mustafa" Priština, 06.10.2017.

93 Intervju sa Bajram Vrapčanijem, zamenik direktora škole "Ismail Qemali", Priština, 06.10.2017

Iste teškoće i zabrinutosti u implementaciji novog kurikuluma primećene su iu drugim školama, kao što su “Mihal Grameno”⁹⁴ i “Selman Riza”⁹⁵ u Kosovom Polju i “Zenel Hajdini”⁹⁶ u Prištini. U školi “Mihal Grameno”⁹⁷ posebna briga je nedostatak materijala koji su potrebni za štampanje nastavnih planova i programa kao rezultat nedostatka potrošnog materijala. Sa velikim brojem učenika i nastavnika ova škola se sistematski suočava sa ovim problemom ili dobija veoma malo podrške od opštinske direkcije za obrazovannje. Iako je nedostatak materijala prisutan i u OiNSS “Selman Riza”⁹⁸ u Kosovom Polju, implementacije kurikuluma je lakša zbog činjenice da je ta škola odredila koordinatora za implementaciju kurikuluma, koji svojim kolegama pruža podršku tokom izrade i sastavljanja nedjeljnih I dvomesečnih planova.

Akcioni plan za 2017. godinu predviđa planiranje i reviziju svih treninga za direktore, nastavnike i školske administratore, aktivnost koja je ostvarena ove godine. U tom smislu, Pedagoški institut Kosova je izradio Upustvo za implementaciju novog kurikuluma u školama, koji je prosleđen preko opštinskih direkcija za obrazovanje. GIZ je revidirao program obuke direktora škola, ali o tome nema dovoljno informacija i u o kojoj je meri obuhvaćen novi kurikulum. Direktori škola “Ismail Qemali” i “Xhemajl Mustafa”⁹⁹ ističu da nisu učestvovali u bilo kojim treninzima za imlementaciju novog kurikuluma.¹⁰⁰ Oba direktora smatraju da je obuka direktora za novi nastavni plan i program neophodna jer direktor može biti veoma važan faktor u implementaciji novog kurikuluma.

Informisanje roditelja o novom kurikulumu se smatraju važnim u akcionom planu SPOK-a. Iz prikupljenih podataka se shvata da je organizovano 7 regionalnih sastanaka sa direktorima škola, Opštinskim direkcijama za obrazovanje i drugim predstavnicima obrazovanja u vezi informisanja o novom kurikulumu, ali nije poznato da li su uključeni i roditelji. Za 2017. godinu, akcioni plan predviđa monitoring implementacije novog kurikuluma, ali to nije učinjeno do septembra 2017. godine, kada su prikupljeni podaci za ovaj izveštaj.

4.5.2. Nastavni tekstovi

Za 2017. godinu akcioni plan predviđa izradu udžbenika i drugih nastavnih materijala za sve razrede i sve predmete, ali to nije učinjeno. Proces dizajniranja udžbenika nije utvrđen, niti je raspisan konkurs za nove udžbenike, niti su predlozi izdavačkih kuća dostavljeni ni razmatrani. Štaviše, još uvek postoje neke dileme da li da se udžbenici dobijaju od lokalnih izdavača, da li da se uzmu prevedeni sa stranih jezika ili preuzeti ih iz Albanije.

Rukovodioci škola koje smo posetili, “Ismail Qemali” i “Xhemajl Mustafa”, izrazili su ogorčenje u pogledu kvaliteta postojećih udžbenika na svim nivoima. Prema rečima direktora škole “Ismail Qemali”¹⁰¹, udžbenici i radne sveske u mnogim predmetima su od različitih izdavača i neusklađeni među sobom. To stvara dodatne poteškoće za nastavnika i konfuziju među učenicima. Slično tome, direktor škole “Xhemajl Mustafa”¹⁰² navodi da većina udžbenika ne ispunjava uslove iz novog kurikuluma, a još gore je rad sa engleskim jezikom gde nema tekstova za I i II razred, dok udžbenici III i IV-tog razreda više nisu adekvatni. Prema gosp. Shala, školski udžbenici su obično loše napisani i oni su se uvek zbog toga žalili.

94 Intervju sa Ismetom Gashi, direktor škole “Mihal Grameno, Kosovo Polje, 18.0.2017.
95 Intervju sa Myrvetom Krasniqi, nastavnicom u školi “Selman Riza”, Kosovo Polje, 18.10.2017.
96 Intervju me Shkurtom Krasniqi, zamenica direktora u skoli “Zenel Hajdini” Priština, 19.10.2017.
97 Intervju sa Mimosom Kryeziu, coordinator za kvalitet u školi “Mihal Grameno”, Kosovo Polje, 18.10.2017.
98 Intervju sa Esad Simnicom, koordinator novog kurikuluma I nasatvnik IT u skoli “Selman Riza”, Kosovo Polje.
99 Intervju sa Hatmanom Demiri, direktorica škole “Ismail Qemali”, Priština, 06.10.2017.
100 Intervju sa Hatmanom Demiri, direktorica škole “Ismail Qemali”, Priština, 06.10.2017.
101 Intervju sa Shpresom Shala, direktorica škole “Xhemajl Mustafa” Priština, 06.10.2017.
102 Intervju sa Hatmanom Demiri, direktorica škole “Ismail Qemali”, Priština, 06.10.2017.

Analiza postojećih udžbenika¹⁰³ pokazala je da oni imaju ozbiljne nedostatke u smislu naučne tačnosti činjenica, opterećenja, promocije kritičkog mišljenja, didaktičko-metodičkog i rodnog aspekta, kao i sa aspekta sadržaja. Iako su, još od 2013. godine, uloženi naponi kako bi se izbegli ovi nedostaci, oni nisu dali nikakvih opipljivih rezultata, jer čak i u 2017. godini izveštaji ukazuju na ozbiljne nedostatke u udžbenicima.¹⁰⁴¹⁰⁵¹⁰⁶

Akcioni plan iz 2017. godine takođe predviđa snabdevanje učenika besplatnim udžbenicima, ali to je samo delimično realizovano. Besplatni udžbenici se dodeljuju samo za učenike osnovnih škola, dok za druge nivoe ne, što je posledica nedostatka budžeta. Takođe, nisu realizovani ni predviđeni treninzi za 2000 nastavnika za korišćenje materijala u elektronskoj formi.

4.5.3. Tehnologija u obrazovanju

Opremanje škola IT sredstvima i drugim sredstvima za konkretizaciju je neophodno kako bi se osigurala uspešna implementacija novog kurikuluma. Prema akcioninom planu u 2017. se očekuje da će početi instalacija telekomunikacijske infrastrukture u svim obrazovnim institucijama, ali do ove faze prikupljanja podataka nismo dobili informaciju o ovom pitanju. Obilazak Opštinske direkcije za obrazovanja u Kosovom Polju¹⁰⁷ je dokazao da realizacija istaliranja telekomunikacione infrastrukture u obrazovne institucije ove opštine je u procesu. Sve škole imaju IT kabinete. Istovremeno, opšta gimnazija “Hivzi Sulejmani” i srednja ekonomska škola koji imaju 60 kompjutera i 20 laptopova, a ove godine Opštinska direkcija za obrazovanje ima za cilj da snabdeva ove škole sa još 50 laptopa za korišćenje od strane učenika. Iako akcioni plan predviđa da će u 2017. početi pristup internetu u svim obrazovnim ustanovama u septembru 2017. pokazuje da je većina škola, ali ne i sve, imaju pristup internetu. Ovaj pristup je uglavnom za školsku administraciju, a u nekim školama za IT kabinete, ali ne i za šire korišćenje u nastavnom procesu. Predviđeno je i snabdevanje 1.000 učionica sa pametnim televizorima, ali prema podacima prikupljenim do septembra 2017. godine to nije realizovano. Zapravo, samo škola model u Prištini dobila je pametnu televiziju. Ali, tokom razgovora sa predstavnicima Opštinske direkcije za obrazovanje u Kosovom Polju,¹⁰⁸ saznalo se da je tokom 2017 škola “Mihail Grameno” dobila 10 pametnih TV. Ne postoje tačne informacije o snabdevanju škola sa računarima, ali u ovom pogledu se vidi da je nekih investicija bilo. Tokom 2017.godine nastavnici i učenici su podstaknuti da donose svoje kompjutere u škole i da se postigne sporazum između MONTA I zainteresovanih kompanija koje bi snabdevale škole sa IT opremom pod povoljnim uslovima, ali do sada nije bilo nikakvog progressa u ovom pravcu.

103 Intervju sa Shpresom Shala, direktorica škole “Xhemajl Mustafa” Priština, 06.10.2017.
104 Jusuf Taçi: Problemi i nedostaci u nškolskim tesktovimaet, Priština, januar 2013. http://jetanekosove.com/repository/docs/Teksteovi_ANALIZA_salbanski_339320.pdf.
105 <http://zeri.info/aktuale/170781/knjige-sa-puno-sardzajnih-i-tehnickih-gresaka/>.
106 <http://zeri.info/aktuale/173179/jos-jedan-skandali-sa-skolskim-tekstovima-kosovo-jos-nije-nezavisno/>
107 Intervju sa Islam Shabanijem, direktor za obrazovanje u Kosovom Polju, 16.10.2017.
108 Intervju sa Islam Shabanijem, direktor za obrazovanje u Kosovom Polju, 16.10.2017.

PROFESIONALNO OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE I OBRAZOVANJE ODRASLIH

4.6. Cilj 6: PROFESIONALNO OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE I OBRAZOVANJE ODRASLIH

Usklađivanje profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja sa zahtevima tržišta rada u zemlji i šire i uspostavljanje otvorenog obrazovnog sistema za odrasle.

REZIME MONITORINGA:

Oko 47% učenika srednjeg profesionalnog obrazovanja prisustvuje časovima pravno-ekonomskog smera, uz značajno manje mogućnosti za zapošljavanjem, dok je broj učenika koji upisuju smerove koji pružaju veće izgled za zapošljavanje i dalje ispod željenog nivoa. MONT i Opštinske direkcije za obrazovanje još nemaju adekvatan odgovor kako bi se ova situacija promenila.

Učešće devojaka u profesionalnom srednjem obrazovanju nije na željenom nivou, što se vidi iz zastupljenosti na svim smerovima, što dovodi do takozvanih kvalifikacija "rezervisanih za muškarce".

Postoji odgovarajući nastavni materijal za 24 od 135 profila profesionalnog obrazovanja, dok u drugim profilima postoji neka vrsta improvizacije uz korišćenje materijala koji su pripremili nastavnici ali koji nisu prošli neki proces verifikacije. Postoji stagnacija u rešavanju ovog problema.

Tokom 2016. i 2017. godine, sa kompanijama je potpisan veliki broj ugovora o saradnji za slanje učenika za obavljanje profesionalne prakse, ali ne postoje tačni dokazi o ovim sporazumima, niti tačno izveštavanje o stepenu njihove primene u praksi. Informacije na terenu govore o ozbiljnim problemima u obavljanju profesionalne prakse i kao i o nedostatku podrške ovom aspektu razvoja učenika niti podrška inicijativama koje nastaju direktno od škola.

Uz malo izuzetaka, karijerno profesionalno savetovanje i orijentacija dalje nisu prisutni u kosovskim stručnim školama. Ipak, u toku su pripreme školovanja za karijerne savetnike na petom nivou kvalifikacija.

SMIA je započela prikupljanje podataka o obrazovanju odraslih na Kosovu. Tako je u školskoj 2016/17 godini u srednje stručno obrazovanje je bilo obuhvaćeno 1.794 odraslih osoba, od čega 617 su bile žene. Nažalost, nema podataka o učešću odraslih u različitim oblicima neformalnog obrazovanja.

Uprkos napretku u pružanju programa za odrasle, obrazovanje odraslih ostaje najnerazvijeniji sektor obrazovnog sistema, pošto preduslovi za njeno upravljanje još uvijek nisu uspostavljeni

4.6.1. Trendovi za upis u nastavne programe

Prema statistici MONT-a, 52,5% učenika u višem srednjem obrazovanju pohađa jedan od 14 područja i 135 profila srednjih stručnih škola. Iz Tabela 6 i Tabele 7 primećeno je da su najpoželjnije oblasti za učenike ekonomsko-pravni smer sa 14,1470 učenika (47,6% učenica) i smer zdravstvene i socijalne zaštite sa 7,152 učenika (67,4% učenica). U ove dve oblasti, nastavu pohađa oko 47% učenika u profesinolnom obrazovanju i 63,6% svih učenica upisanih u profesionalne škole.

Ostale oblasti za koje postoji interesovanje su obrada metala sa 5,099 učenika (4,9% učenica) i elektrotehnika sa 7,761 učenika (24,9% učenika). Nastavu iz ove dve oblasti pohađa oko 28% od ukupnog broja upisanih učenika u srednje stručno obrazovanje, dok je broj učenica samo 11,9% od ukupnog broja upisanih učenika na ovom nivou obrazovanja

Tabela 6. Broj učenika u srednjem profesionalnom obrazovanju u školskoj 2016/17 prema oblastima

Oblast	Razred 10		Razred 11		Razred 12		Ukupno	
	U	Ž	U	Ž	U	Ž	U	Ž
Oblast šumarstva i obrade drveta	27	3	16	4	9	0	52	7
Oblast rudarstva, metalurgije i geologije	118	52	106	42	119	31	343	125
Oblast mašinstva i obrade metala	2,261	89	1,737	117	1,101	46	5,099	252
Oblast elektrotehnike	3,059	693	2,608	688	2,094	555	7,761	1,936
Oblast geodezije i građevinarstva	966	339	727	204	576	181	2,269	724
Oblast saobraćaja	656	120	573	115	375	47	1,604	282
Oblast tekstila i kožarstva	227	198	211	187	169	135	607	520
Oblast hemije, nemetala i grafike	486	256	508	284	449	234	1,443	774
Oblast trgovine, hotelijerstva turizma	452	84	353	81	299	82	1,104	247
Oblast pravno-ekonomski	5,603	2,577	4,723	2,359	4,144	1,953	14,470	6,889
Oblast zdravstva i socijalne zaštite	2,635	1,778	2,387	1,595	2,130	1,449	7,152	4,822
Oblast kulture, umetnosti i javnog informisanja	361	247	300	204	235	143	896	594
Oblast poljoprivrede i stočarstva	726	240	674	255	382	132	1,782	627
Oblast prehrambene tehnologije	644	242	472	222	377	158	1,493	622
	18,221	6,918	15,395	6,357	12,459	5,146	46,075	18,421

Izvor: Divizija za POO, MONT

Tabela 7. Broj učenika (u procentima) u srednjem profesionalnom obrazovanju u školskoj 2016/17 prema oblastima

Oblast	Razred 10	Razred 11	Razred 12	Ukupno
Oblast šumarstva i obrade drveta	0.15%	0.10%	0.07%	0.11%
Oblast rudarstva, metalurgije i geologije	0.65%	0.69%	0.96%	0.74%
Oblast mašinstva i obrade metala	12.41%	11.28%	8.84%	11.07%
Oblast elektrotehnike	16.79%	16.94%	16.81%	16.84%
Oblast geodezije i građevinarstva	5.30%	4.72%	4.62%	4.92%
Oblast saobraćaja	3.60%	3.72%	3.01%	3.48%
Oblast tekstila i kožarstva	1.25%	1.37%	1.36%	1.32%
Oblast hemije, nemetala i grafike	2.67%	3.30%	3.60%	3.13%
Oblast trgovine, hotelijerstva turizma	2.48%	2.29%	2.40%	2.40%
Oblast pravno-ekonomski	30.75%	30.68%	33.26%	31.41%
Oblast zdravstva i socijalne zaštite	14.46%	15.51%	17.10%	15.52%
Oblast kulture, umetnosti i javnog informisanja	1.98%	1.95%	1.89%	1.94%
Oblast poljoprivrede i stočarstva	3.98%	4.38%	3.07%	3.87%
Oblast prehrambene tehnologije	3.53%	3.07%	3.03%	3.24%

Izvor: Divizija za POO, MONT

Tabela 8 daje pregled stanja rodni indikatora u stručnom obrazovanju. Iz tabele se može videti da je indeks rodnoeg pariteta u školskoj 2016/17 godini u blagom porastu u odnosu na početnu situaciju, koja konvergira ka cilju, dok zastupanje učenica u tehničkim smerovima ostaje izazov na čijem rešavanju treba raditi tokom narednih godina.

Tabela 8. Rodni indikatori u profesionalnom obrazovanju

Indikator	Početno stanje 2014/15	2016/17	Cilj 2021
Indeks rodnoeg pariteta u profesionalnom obrazovanju	0.63	0.67	0.7
Indeks rodnoeg pariteta u tehničkim smerovima	0.25	0.24	0.4

Izvor: SPOK 2-17-2021, Divizija za POO, MONT

Iako nedostatak interesa za upis u neke smerove dovodi u opasnost zatvarnje nekih profila za koje postoji potreba na tržištu rada, postoji oklevanje u reviziji kvota za upisa za profile, kao što su oni iz oblasti ekonomije i prava i zdravstvene i socijalne zaštite. Glavni razlog ovog oklevanja je da se izbegne rizik stvaranja tehnološkog viška i nedostatka spremnosti suočenja sa problemom reorganizacije mreže profesionalnih škola. Sa izuzetkom nekih smerova, profesionalne srednje škole se i dalje samtraju drugom, odnosno rezervnom opcijom za učenike koji nisu uspeli da se upišu u gimnazije.

Tokom 2017. Nacionalni autoritet za kvalifikacije, NAK, je završio proces provere standarda zanimanja dok je njen Bord usvojio 15 profesionalnih standarda na nacionalnom nivou. Neki od usvojenih standarda su: policjac (nivo 5 prem Nacionalnom okviru za kvalifikacije, NOK); inspektor policije/detektivski (nivo 5); pomoćnik kuvara (nivo 3), bankar (nivo 3), karijerni savetnik (nivo 5) itd.

4.6.2. Kurikulumi i nastavni materijali

Harmonizacija kurikuluma profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja i obrazovanja odraslih sa nacionalnim okvirom za kvalifikacije predstavlja važnu meru koju je predvideo SPOK. Okvir kurikuluma za preduniverzitetsko obrazovanje je okvir celokupnog preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu u smislu utvrđivanja nadležnosti koje treba postići. Harmonizacija između okvira kurikuluma i nacionalnog okvira kvalifikacija je izvršena u trenutku izrade nacrt, tako da nema koalicije između ova dva dokumenta. Ovaj konflikt može lako izazvati osnovni kurikulum, ukoliko ne odražava zahteve Okvira kurikuluma

Prema g. Ajet Brajšhoriju, direktor više srednje škole "28 Nentori" u Prištini, postoji nacrt dokumenta o usklađivanju kurikuluma profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja sa kurikularnim okvirom preduniverzitetskog obrazovanja. Rad na ovom dokumentu, koji je i dalje u procesu izrade, započela je radna grupa, koju čine predstavnici MONT-a i predstavnici stručnih škola, još 2016. godine. Sa druge strane, zamenik direktora profesionalne škole "Hoxha Kadri Priština" u Prištini, Osman Zeqiri, pokazuje da nema saznanja da postoji jedna takva grupa koja se bavi usklađivanjem kurikuluma.¹⁰⁹

Jedan od problema koji se stalno ističe u sistemu performanse profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja, POO, su nastavni materijali, koji nisu odgovarajućeg kvaliteta i koji nedostaju u skoro svim profilima. Do sada je 24 profila pokriveno nastavnim materijalima, dok su u ostalim profilima nedostaju ili su razvijeni od strane nastavnika, ali nisu strukturirani. Postoje slučajevi kada nastavnici dobijaju materijale iz različitih izvora koje prilagođavaju za svoja predavanja. U centrima za kompetencije, situacija je bolja, pošto su profili razvijeni uz podršku donatora, koji su obezbedili i nastavne materijale. Međutim, čak ni u takvim slučajevima ti materijali nisu revidirani i ažurirani

Iz podataka prikupljenih do oktobra 2017, podrazumeva se da ima zastoja u realizaciji nekih procesa profesionalnog obrazovanje i osposobljavanja: radne grupe za izbor postojećih materijala za svaki privredni sektor još nisu formirane, nije izrađeno nijedno upustvo za izradu tekstova za profesionalne predmeta, nisu formirane stručne grupe za izradu profesionalnih tekstova, čak nije bilo nikakve aktivnosti za formiranje radnih grupa koji bi radili sa autorima odabranih materijala iz svakog privrednog sektora.

4.6.3. Profesionalna praksa

Praktična nastava i profesionalna praksa izvan škole ostaje jedna od tema o kojoj se raspravljalo, ali još nema zadovoljavajućih rezultata. Može se zaključiti da postoji poboljšanje učešća učenika u profesionalnoj praksi i poboljšanje odnosa između škola i preduzeća, ali još uvek ima mnogo problema u tom pogledu. Kao rezultat nezavršavanja profesionalne prakse, učenici se ne pripremaju za tržište rada i nisu u mogućnosti da razvijaju svoje praktične veštine za rad. Tokom 2017. godine predviđeno je održavanje radionica u cilju izgradnje platforme za saradnju između škola i kompanija, ali nisu realizovane. Međutim, u okviru profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja u školama je bilo mnogo treninga vezanih za instrumente koji se pojavljuju na platformi koju je razvio projekat Lux Development-a koji podržava profesionalno obrazovanje i osposobljavanje.

Neke aktivnosti koje su predviđene akcionim planom koje bi mogle uticati na bolje funkcionisanje profesionalnih škola nisu realizovane tokom 2017. godine. Na primer, nema prevoza učenika i instruktora koji putuju da bi obavili praktičan rad u kompanijama, sa izuzetkom nekih opština koje su pokrile ove troškove. Do ovog izveštajnog perioda, regulativa o zaštiti zdravlja učenika tokom praktičnog rada nije završena. Ostale aktivnosti koje nisu realizovane su: plaćanje osiguranja za učenike, priprema priručnika za trening ili organizacija treninga za osoblje kancelarija za ekonomsku saradnju, uspostavljanje tri školskih radionica različitih profesionalnih profila, izrada dokumenta sa kriterijumima za uspostavljanje javno-privatnog partnerstava u oblasti obrazovanja.

Tokom 2016. i 2017. godine, sa kompanijama je potpisan veliki broj ugovora o saradnji za slanje učenika za obavljanje profesionalne prakse, ali nema tačnih dokaza o ovim sporazumima, tj. nema merodavnih izveštaja koji bi ukazali u kojoj meri se ovi sporazumi primenjuju u praksi.

¹⁰⁹ Intervju sa Ajet Brajšhorijem, director više srednje škole "28 Nentori" i sa Osmanom Zeqirijem, zamenik direktora u višoj srednjoj ekonomskoj školi "Hoxhë Kadri Prishtinë", koji su održani dana 12 oktobra 2017.

Složeno stanje profesionalne prakse potvrđuju i naše posete na terenu. Direktori se slažu da ovo predstavlja veliki izazov. Oni pokazuju da se profesionalna praksa izvan škole zasniva isključivo na školskim inicijativama, koristeći privatne veze i da institucionalna podrška uvek nedostaje. Preduzeća ne prihvataju veći broj učenika, pa su škole dužne da šalju učenike podeljene u grupe od 6-7 osoba.

4.6.4. Karijerno savetovanje i usmeravanje

Podaci ukazuju na to da karijerno savetovanje i usmeravanje nije funkcionalno u sistemu za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje. U nekim opštinama postoji karijerno savetovanje i Centri za karijerno savetovanje i usmeravanje na opštinskom nivou, kao što je u Prištini, ili su kancelarije za karijerno savetovanje i usmeravanje smeštene u školama, kao što je slučaj u srednjoj školi u Vučitrnu. Međutim, ovo je realizovano uglavnom kroz inicijative različitih projekata, a ne kao rezultat sveobuhvatnog plana. Neki modaliteti rada ovih centara se najbolje vide na primerima projekta koje podržavaju EYE, Lux Development i drugi. Mnogo gore stoji obrazovanje za odrasle, gde usled nedostataka karijernog savetovanja i usmeravanja ne postoji pomoć odraslima prilikom odlučivanja da nastave prekinuto školovanje ili da se prekvalifikuju u skladu sa potrebama tržišta rada.

Pitanja karijernog savetovanja i pitanja karijernog usmeravanja su takođe evidentna kod tražilaca posla, gde u većini slučajeva savetnici u kancelarijama za zapošljavanje nemaju informacije o mogućnostima obrazovanja, priznavanju prethodnog učenja ili certifikaciji kandidata za traženje posla.

Obe profesionalne škole u Prištini, koje je posetio istraživački tim, nemaju karijerne centre u školi i nemaju savetnike za karijeru. Direktori profesionalnih škola smatraju da je funkcionisanje takvih centara veoma neophodno. Oni naglašavaju da je Centar za karijeru u Prištini na početku imao mnogo aktivnosti, kao što su studentske radionice i trening nastavnika ali oni sada tvrde da tih aktivnosti više nema.

Iako postoji kao aktivnost u akcionim planu SPO-a 2017, nisu održani trenizi za nastavnike za razvoj kurikuluma za usmeravanje u karijeri. Međutim, uz podršku Lux Development-a, očekuje se da će u centrima za kompetenciju u Uroševcu i Prizrenu, biti ponuđene međunarodne kvalifikacije na nivou 4-5, poznate pod nazivom BTEC,¹¹⁰ među kojima i kvalifikacija za karijerno savetovanje i vođenje. S druge strane, kako je predviđeno akcionim planom SPOK-a 2017, tokom 2017. godine, Nacionalni autoritet za kvalifikacije je razvio i usvojio standard za profesiju karijerni savetnik.

110 <http://qualifications.pearson.com/en/about-us/qualification-brands/btec.html>

4.6.5. Obrazovanje odraslih

Iz prikupljenih podataka se vidi da postoji jedan pravilnik o menadžiranju sopstvenih prihoda institucija za profesionalno osposobljavanje i obrazovanje odraslih, ali u praktičnom smislu takve institucije imaju poteškoće u upravljanju vlastitim izvorima prihoda. Na ovo su se žalili u centrima za kompetenciju koji su tokom perioda pod upravom opština uspeli da menđiraju sopstvenim prihodima, ali nakon prelaska u nadležnost Agencije za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih, APOOiOO, njihova sredstva su prebačena u budžet Ministarstva finansija, i, stoga, nisu mogli imati pristup njima. Međutim, do 2018. godine, centri za kompetencije će imati priliku da upravljaju vlastitim prihodima.

Međutim, iako je predviđeno Akcionim planom SPOK-a 2017, nije urađeno ponovno razmatranje programa institucija za profesionalno osposobljavanje i obrazovanje koje nude i programe za obrazovanje odraslih. Iz podataka prikupljenih do oktobra 2017. godine, može se reći da postoje ljudski i infrastrukturni kapaciteti za menadžiranje obrazovana odraslih. SMIA je počela prikupljati i objavljivati podatke o obrazovanju odraslih koji omogućavaju monitoring situacije u ovom sektoru. Tako je u školskoj 2016/17 godini u srednjem profesionalnom obrazovanju bilo uključeno 1.794 odraslih, od čega je 617 bilo žena.¹¹¹ Nažalost, nema podataka o učešću odraslih u različitim oblicima neformalnog obrazovanja.

U kontekstu povećanja ponude za obrazovanje na nivou 5 kvalifikacija, prikupljeni podaci pokazuju da studija predviđena akcionim planom SPOK-a za 2017. koja se odnosi na postojanje potreba za ovaj nivo kvalifikacija, peti nivo, još nije izvršena i niti je izvršena analiza važećeg zakonodavstva i kvalifikacionih uslova za taj nivo. S druge strane, kako je predviđeno akcionim planom SPOK-a 2017, razvijeni su neki programi petog nivoa, ali ne od strane javnih profesionalnih škola, već su te ponude izradili privatni nosioci neformalnog obrazovanja kao i drugih privatnih ponuđača koji su bave profesionalnom obrazovanjem i osposobljavanjem. Dva programa su razvijena u saradnji sa Pearson-om u okviru projekta kojeg je finansirao Lux Development-a; U Uroševcu je počeo program petog nivoa za asistenta za decu sa posebnim potrebama a u Centru za kompetencije u Prizerenu od oktobra 2017. je počeo program za karijernog savetnika; postoje tu i drugi programi petog nivoa, kao što je iz oblasti računovodstva, IT idr.

111 Statistike za obrazovanje 2016/17, MONT, juni 2017.

VISOKO OBRAZOVANJE

4.7. Cilj 7: Visoko obrazovanje

Podizanje kvaliteta i konkurentnosti visokog obrazovanja kroz promociju izvrsnosti u nastavi, naučnog istraživanja, umjetničkog stvaralaštva, inovacija i internacionalizacije.

REZIME MONITORINGA:

Uprkos smanjenju broja visokoškolskih ustanova sa 36 na 31, Kosovo ostaje zemlja sa najvećim brojem institucija u odnosu na 1 milion stanovnika u poređenju sa bilo kojom drugom zemljom u regionu.

Nacrt zakona o visokom obrazovanju koji je podnet Skupštini u oktobru 2015 još nije usvojen. Nije bilo pomaka u implementaciji zakonskih normi za finansiranje visokoškolskih ustanova na osnovu rezultata.

Broj studenata upisanih na visoko obrazovanje nastavio je da se povećava, kako u javnom tako i u privatnom sektoru. Bruto stopa upisa na visoko obrazovanje iznosi 84,23%, što je Kosovo rangiralo na osmom mestu i prevazilazi sve evropske zemlje, osim Grčke, Španije, Belorusije i Finske.

Procenat diplomiranih za generaciju 2013/14 je 43.68% štoje veoma daleko od postavljenog cila od 60%.

Broj kvalifikovanih akademskih kadrova u visokoškolskim ustanovama je nedovoljan - dok je odnos "nastavnik-učenik" na nivou zemlje 1:41, u javnom sektor je još nepovoljniji - 1:60.

Iako postoje poboljšanja u primeni kriterijuma za izbor akademskog osoblja, nije bilo konkretnih akcija za rešavanje flagrantnih kršenja akademskog integriteta od strane nekih visokoškolskih institucija na Kosovu.

Kao rezultat napora Kosovske agencije za akreditaciju, KAA, za sprovođenje kriterijuma za akreditaciju, broj akreditovanih programa je smanjen od 2015. godine za više od četvrtine. KAA je insistirao da svaki studijski program ima tri nosioca sa doktorskim stepenom zvanja ne dozvoljavajući istom nosiocu da bude u više programa. Uprkos početnom uspehu, Bord KAA-a je otpušten u septembru 2017. godine, na zahtev kosovskog premijera, uz objašnje da je Bord odgovoran za situaciju u visokom obrazovanju.

Visokoškolske ustanove na Kosovu i dalje zaostaju za institucijama regiona na međunarodnim rang listama. Webometrics izdanje iz decembra 2017. godine, rangira Univerzitet u Prištini na 3.960 mestu, dok su sve druge institucije visokog obrazovanja na Kosovu su rangirane ispod. UP je daleko od drugih javnih univerziteta iz glavnih gradova balkanskih zemalja, sa izuzetkom univerziteta iz Tirane

Nastavlja se nesrazmera između ponude visokoškolskih programa i zahteva tržišta rada, kako u pogledu sadržaja i kvaliteta, tako i o potrebi orijentacije studenata u ona područja gde su potrebne za kadrovima veće.

4.7.1. Insticucionalna struktura visokog školstva

U 2017. godini, sistem visokog obrazovanja na Kosovu se sastoji od 30 akreditovanih institucija visokog obrazovanja, od čega 9 javnih i 21 privatnih.¹¹² Ovoj listi treba dodati i Univerzitet u Severnoj Mitrovici, koji nudi programe na srpskom jeziku, ali nastavlja da razvija svoje aktivnosti u okviru obrazovnog sistema Srbije. Broj od 31-dne ustanove visokog obrazovanja predstavlja pad u odnosu na 2015. godinu, kada je na Kosovu bilo 36 visokoškolskih ustanova. Ovo smanjenje je došlo kao rezultat prekida rada više institucija, bilo zbog odbijanja akreditacije ili iz drugih razloga

Međutim, Kosovo i dalje predstavlja zemlju sa velikim brojem visokoškolskih ustanova u odnosu na 1 milion stanovnika. Grafikon 1 upoređuje Kosovo sa nekim evropskim zemljama. U datim uslovima to je zbog nedostatka kontrole od strane države i nedovoljne posvećenosti u obezbeđivanju kvaliteta o kojem se govori u odeljku 4.7.3.

Grafikon 1. Broj visokoškolskih institucija u odnosu na jedan milion stanovnika

Kosovo		17
Albanija		13
Turksa		2
Slovenija		17
Crna Gora		5
Hrvatska		12
Srbija		5
Moldavija		7
Makedonija		10
Bosnja i Hercegovina		16
Evropska Unija		7

Izvor: Podaci iz Kosovske agencije za akreditaciju, Eurostat i www.webometrics.info

Novi nacrt zakona o visokom obrazovanju Vlada Kosova je usvojila u oktobru 2015. godine, ali nije usvojena od strane Skupštine Kosova zbog neslaganja između pripadnika srpske zajednice i nedostatka podrške parlamentarnom odboru za obrazovanje. Kosovska Vlada od izbora u junu 2017. godine vrši reviziju ovog nacrta zakona i očekuje se da će ponovo biti upućen Skupštini na usvajanje.

Zakono o reguliranim profesijama, koji je usvojen krajem 2016. godine još nije počeo da se primjenjuje, iako je 3 meseca nakon stupanja na snagu trebalo je da se izrade i usvoje podzakonska akta potrebna za sprovođenje zakona i da se osnuju nova tela koja su bila predviđena ovim zakonom.

U periodu 2015-2017. godine, razvijen je Sistem za menadžiranje informacijama visokog obrazovanja (SMIAL), koji obezbeđuje generisanje potrebnih podataka za analizu stanja u ovom sektoru i donošenje odluka nakon korišćenja tih podataka. Ovaj korak predstavlja poboljšanje u odnosu na prethodnu situaciju, što se može videti iz dva statistička primera o obrazovanju za godine 2015/16 i 2016/17,¹¹³ koje daju vrlo korisne podatke o visokom obrazovanju, iako postoji prostor za dalje poboljšanje. Međutim, potpuno objavljivanje podataka još nije počelo u skladu sa SMIAL konceptom, dok naš tim za monitoring nije dobio nikakav odgovor na zahtev za pristup podacima iz SMIAL-a.

Zakon o visokom obrazovanju predviđa izgradnju efikasnih i transparentnih mehanizama finansiranja koji promovišu odgovornost. Ovo finansiranje se vrši na osnovu trogodišnjih planova koji su rezultat pregovora između institucija visokog obrazovanja i MONT-a. Nažalost, nije bilo napretka u implementaciji normi ovog zakona, već je nastavljeno finansiranje visokog obrazovanja na osnovu fiksnih budžetskih iznosa i zahteva visokoškolskih ustanova.

4.7.2. Studenti u visokom obrazovanju

Na Kosovu se nastavlja trend povećanja interesa za studije na visokom obrazovanju. U akademskoj godini 2016/17. broj studenata koji su pohađali nastavu u akreditovanim visokoškolskim ustanovama na Kosovu je bio 123.243, od čega 52.1% su bile studentkinje (Tabela 9). Ako se ovom broju dodaje 10.000 studenata koji pohađaju nastavu na Univerzitetu u Severnoj Mitrovici¹¹⁴, onda možemo izračunati da **na Kosovu ima najmanje 133.243 studenata.**

113 Statistike o obrazovanju 2015/16 i za 2016/17, KAS.
114 https://pr.ac.rs/univerzitet/univerzitet_danas/

Tabela 9. Studenti u akreditovanim institucijama visokog obrazovanja akademske 2016/17. godine

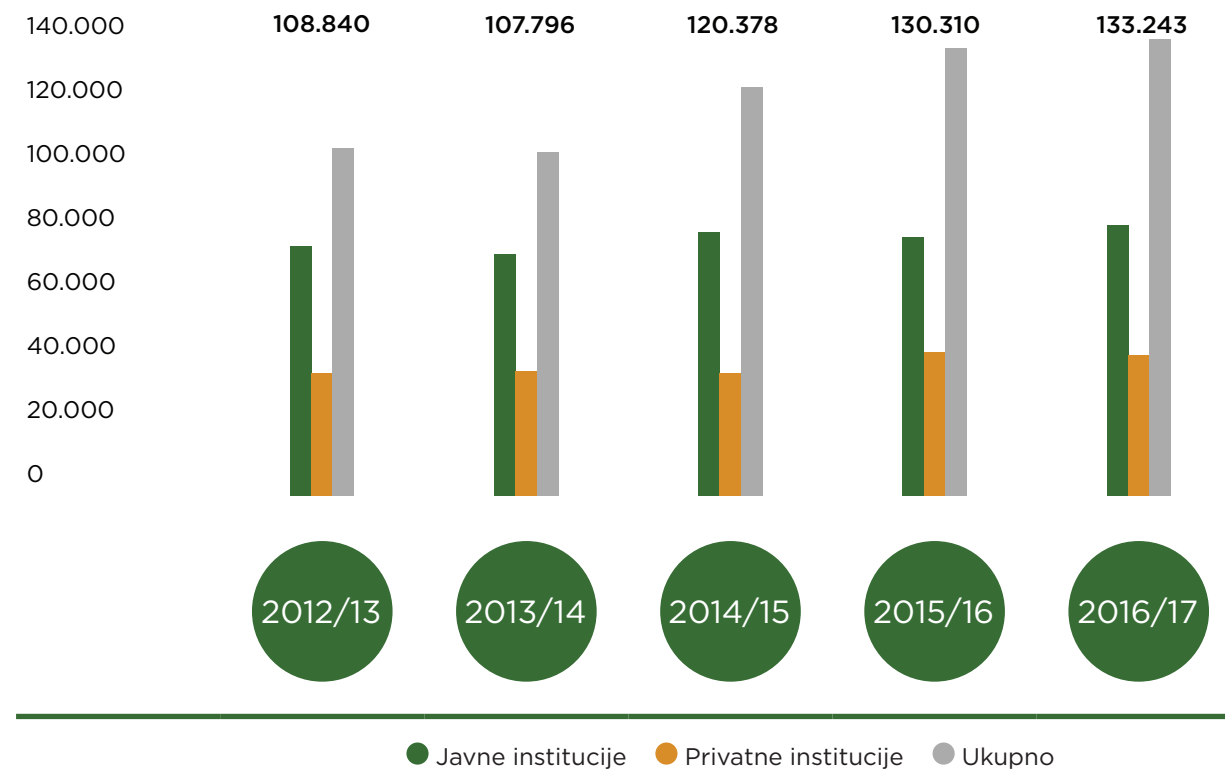
Institucija	Bačelor		Master		Ukupno	
	U	Ž	U	Ž	U	Ž
Univerzitet u Pristini	38,974	21,932	9,504	5,320	48,478	27,252
Univerzitet u Prizerenu	6,796	4,056	663	293	7,459	4,349
Univerzitet u Peći	7,199	2,988	1,274	713	8,473	3,701
Univerzitet u Mitrovici	3,015	1,493	270	120	3,285	1,613
Univerziteti i Gjilanit	3,517	2,267			3,517	2,267
Univerzitet u Đakovici	2,775	2,124			2,775	2,124
Univerzitet za aplikacione nauke u Uroševcu	1,333	632	86	47	1,419	679
Fakultet islamistike	355	144	22	6	377	150
Akademija za javnu bezbednost	179	53			179	53
Javne institucije	64,143	35,689	11,819	6,499	75,962	42,188
Privatni koledži	41,988	19,509	5,293	2,558	47,281	22,067
Ukupno	106,131	55,198	17,112	9,057	123,243	64,255

Izvor: Statistike za obrazovanje 2016/17, KAS, jun 2017

Trend rasta u posljednjih pet godina evidentan je iz Grafikona 2. Treba imati u vidu da je Kosovska agencija za Agencija za statistiku prvi put objavila podatke iz privatnih visokoškolskih ustanova za akademsku 2015/16 godinu, a time i rast broj studenata u ovom sektoru za skoro 10.000 u odnosu na prethodnu godinu može biti "korekcija" grešaka koje su proizašle iz prikupljanja parcijalnih podataka do akademske 2014/15.

Ovi podaci daju nove vrednosti indikatora studiranja u visokom obrazovanju koji su prikazani u Tabeli 10. Prvi indikator je modifikovan u skladu sa Okvirom indikatora za obrazovanje koji je nedavno objavio MONT¹¹⁵ i predstavlja ukupan broj upisanih studenata u visokom obrazovanju, bez obzira na starosnu dob, izraženu kao procenat stanovništva uzrasta od 18 do 22 godine.¹¹⁶ Zbog ove promene, izračunali smo vrednost indikatora za 2014/15 (početni uslov), kao i vrednost za 2016/17. U međuvremenu, drugi indikator, broj studenata na 100.000 stanovnika, takođe je deo okvira indikatora za obrazovanje koji je korišćen ranije u istom obliku.

Grafikon 2. Studenti u institucijama visokog obrazovanja u zadnjih pet godina

Izvor: Vrednovanje SPOK-a 2011-2015, Statistike o obrazovanju 2015/16 i 2016/17

115 Okvir indikatora obrazovanja na Kosovu, MONT, oktobar 2017.

116 U SPOK, ovaj uzrast je bio 20-24 god. u skladu sa indikatorima Eurostata.

Razlika između dva gornja indikatora, u odnosu na situaciju u akademskoj 2014/15 godini, je prilično velika, iz najmanje dva razloga. Prvi razlog je pomenuto povećanje broja studenata za oko 10.000 iz školske 2014/15. godine u odnosu na 2015/16. U međuvremenu, drugi razlog leži u promenama u proceni broja stanovnika. Nova prognoza stanovništva koju je objavio KAS¹¹⁷ procenjuje da je ukupan broj stanovnika na Kosovu, pa i onog uzrasta od 18-22 godina, manja od prethodnih procena¹¹⁸.

Međutim, novi podaci su pouzdaniji, tako da se može zaključiti da je Kosovo po broju studenata od 84,23% u visokom obrazovanju među zemljama sa najvećim učešćem u svetu. Ovo se vidi i na Grafikonu 3, gde su prikazani podaci UNESCO-a o učešću u visokom obrazovanju 2013. ili 2014. Kosovo je osmo na svetu u odnosu na stopu upisa u visokoškolsko obrazovanje, a istovremeno prevazilazi sve evropske zemlje osim Grčke, Španije, Belorusije i Finske.

Slični rezultati se dobijaju upoređivanjem broja studenata na 100.000 stanovnika sa drugim zemljama.

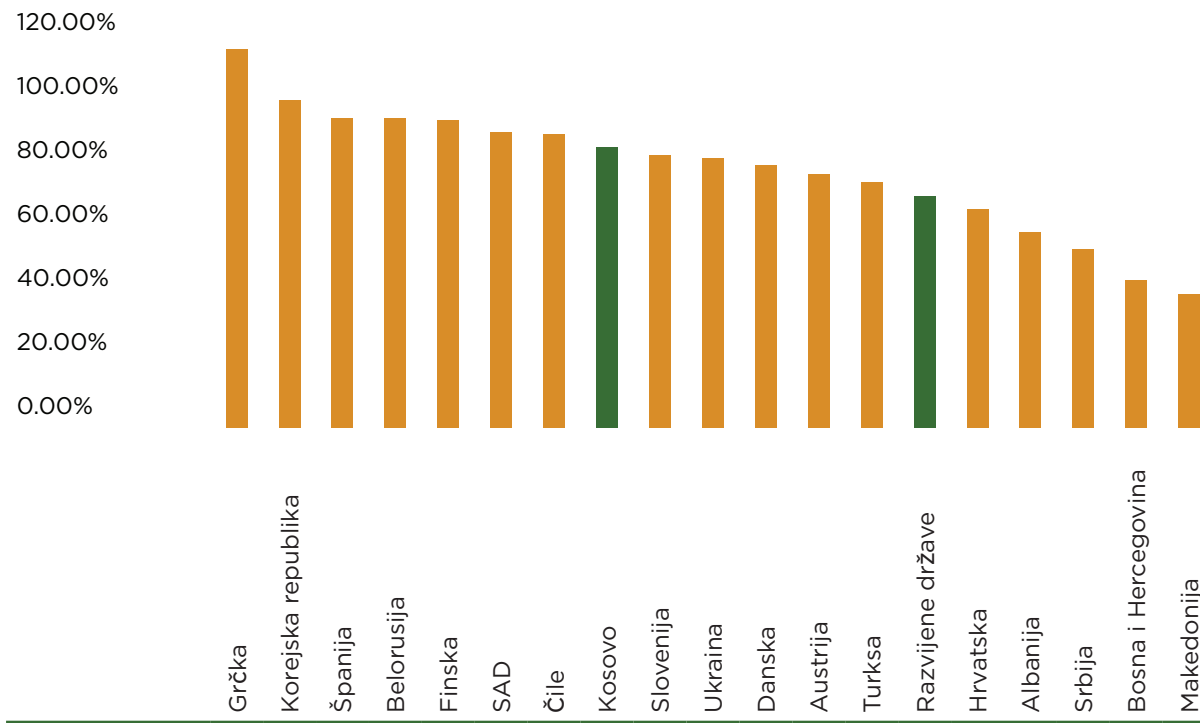
Tabela 10. Indikatori o učešću u visokom obrazovanju

Indikator	Početno stanje 2014/15	Stanje 2016/17	Komentar
Stoa bruto upisa (broj studenata u odnosu na stanovništvo uzrasta od 18-22 godina, izraženo u procentima)	68.10%	84.23%	U akademskoj 2016/17 godini je bilo 133,243 studenata. Dok broj stanovnika Kosova ,uzrasta od 18-22 godine u 2017. procenjuje se na 158,102.
Broj studenata na 100,000 stanovnika	6,669	7,471	U akademskoj 2016/17 godini je bilo 133,243 studenata. Dok broj stanovnika na Kosovu s eprocenjuje na 1,783,531.
Indeksi rodnoeg pariteta u visokom obrazovanju	1.01	1.09	Nije uračunat Univezitet u Severnoj Mitrovici pošto podaci nisu sadržavali podatak o rodnoj pripadnosti.

117 Prognoza stanovništva Kosova 2017-2021, KAS, decembar 2017.

118 Prognoza stanovništva Kosova 2017-2021, KAS, decembar 2013.

Grafikon 3. Stopa bruto upisanih na visoko obrazovanje

Izvor: UN Data - http://data.un.org/Data.aspx?d=UNESCO&f=series%3AAGER_56

Iz tabela 9 i 10 primećeno je da učešće žena u visokom obrazovanju i dalje je na zadovoljavajućem nivou. Žene čine 55,5% studenata u javnom sektoru i 46,7% studenata u privatnom sektoru. Uzroke takvog neslaganja vredi analizirati u budućnosti.

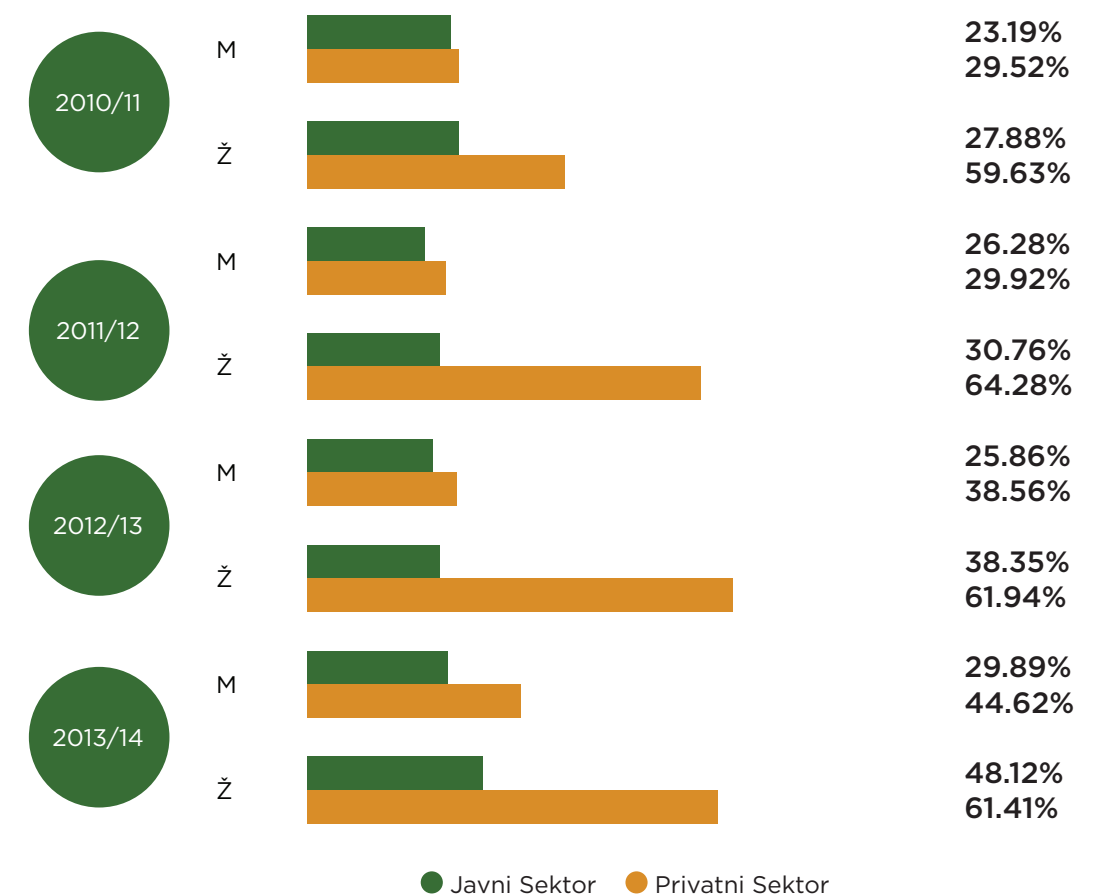
Stopa diplomiranih kosovskih studenata nije zadovoljavajuća. Grafikon 4 predstavlja analizu statusa generacija upisane u 2010/11 -2013/14, upoređujući broj registrovanih u tim godinama sa brojem diplomaca tri godine kasnije. Jasno je da trajanje studija nije duže od tri godine, pa se broj diplomiranih studenata nakon ovog perioda uzima kao mera efikasnosti u studijama. Grafikon pokazuje da studentkinje bolje reaguju na svoje obaveze nego muškarci i da je stepen diplomiranja u privatnom sektoru znatno viši nego u javnom sektoru. Generalno, stepen diplomiranja za generaciju 2013/14 iznosi 43,68% na nivou početnog statusa koji je definisao SPOK (43,29%).¹¹⁹ Podaci OECD-a iz 2004. govore da stopa diplomiranih na vreme u zemljama OECD-a iznosi 70%, dok u zemljama EU ona iznosi 69%.¹²⁰

119 Vidi Akcioni plan SPOK-a 2017-2021, MONT, septembar 2016, str.41.
120 <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/39245059.xls>

4.7.3. Akademsko osoblje

Kao što se vidi iz grafikona 5, javne ustanove visokog obrazovanja i dalje imaju nedovoljan broj redovnih akademskih radnika. Udeo "predavač - student" u javnim institucijama je 1:60, dok se u vrlo lošoj situaciji nalaze univerziteti u Prizrenu, Peći, Gnjilanu i Đakovici; situacija na Univerzitetu u Prištini i dalje je na nivou zadnjih nekoliko godina, 1:53. Istovremeno, u boljem položaju je Univerzitet u Mitrovici.

Grafikon 4. Stopa diplomiranih na vreme – generacija studenata 2010/11-2013/14

Izvor: Procena SPOK-a za 2011-2015, Statistike obrazovanja 2015/16 i 2016/17

Nedovoljan broj kvalifikovanog akademskog osoblja direktno utiče na kvalitet visokog obrazovanja. Prema tome, istraživanje koje je sproveo "Perportr" izveštava o velikom broju diplomskih tema čiji mentori nekoliko profesora Prištinskog univerziteta koji predaju programe u kojima je odnos "nastavnik-učenik" nepovoljan.¹²¹ Prema ovom istraživanju, jedna profesorica koja je na rukovodećem položaju na UP-u, je mentor 148 diplomskih tema za 2 i po godine ili prosečno, 60 u toku jedne godine. Nesumnjivo, takve situacije mogu predstavljati pogrešne poruke za studente, koji mogu tražiti "alternativne načine" za pripremu diploma, ne isključujući i plagijature ili prevare. Drugi rizik koji donosi nedovoljan broj kvalifikovanih akademskih kadrova su velike studentske grupe u kojima nastavnik ne može posvetiti dovoljno pažnje pojedinačno studentima, dok je sam proces vrednovanja znanja površan.

Grafikon 5. Broj studenata u odnosu na jednog predavača

Univerzitet u Prištini		53
Univerzitet u Prizrenu		141
Univerzitet u Peću		117
Univerzitet u Mitrovici		31
Univerzitet u Gnjilanu		91
Univerzitet u Đakovici		74
Univerzitet primenjenih nauka u Uroševcu		57
Univerzitet Islamskih Studija		42
Akademija za javnu bezbednost		20
Javne institucije		60
Privatni koledži		27
Ukupno		42

Izvori: Statistike obrazovanja 2016/17

121 Pazari me tema të diplomës, Buletin Preportr, 2017.

Pitanje izbora akademskog osoblja i dalje je u centru pažnje javnog mnjenja. Tokom školske 2016./17. godine ovaj proces na Univerzitetu u Prištini je pratila Organizacija za unapređenje kvaliteta u obrazovanju (ORCA), koja navodi da postoji izvesno poboljšanje u vrednovanju akademskih akreditiva kandidata od strane UP organa¹²². Prema izveštaju ove organizacije, ORCA, "margina neslaganja između nalaza ORCA i UP menadžmenta, a samim tim i odluke Senata, je oko 5%". Ovom prilikom treba napomenuti da je ORCA prvenstveno nadgledala ispunjavanje zahteva o minimalnom broju međunarodnih publikacija potrebnih za izbor na viša akademska zvanja, obračunajući pažnju na pouzdanost časopisa u kojima se objavljuju radovi. Insistiranje na ispunjavanju ovog uslova i monitoring rada UP od strane organizacija civilnog društva, izazvalo je mnoga reagovanja od strane nekih nastavnika UP koji smatraju da bi ovaj pristup mogao štetiti univerzitetu, posebno društvenim i humanim naukama¹²³¹²⁴¹²⁵.

Uprkos mnogobrojnim optužbama koje su akumulirane tokom poslednjih nekoliko godina, nije bilo konkretnih akcija za rešavanje flagrantnih kršenja akademskog integriteta od strane nekih visokoškolskih institucija na Kosovu. Posebno na Univerzitetu u Prištini nisu preduzete nikave mere po ovom pitanju, možda i zbog toga što deo rukovodstva je napadan zbog činjenice da su umešani u flagrantne slučajeve akademskih prevara.

Poslednjih godina preduzeti su konkretni koraci za poboljšanje kvaliteta nastave na UP, uz ponovno aktiviranje Centra za izvrsnost u nastavi koga podržava Program za transformisano liderstvo koji se finansira od strane USAID.

4.7.4. Obezbeđivanje kvaliteta u visokom obrazovanju

Kvalitet visokog obrazovanja i dalje je predmet javne rasprave na Kosovu uz konstataciju da postoji opšti konsenzus da je daleko od onoga što se može smatrati prihvatljivim. U 2016. i 2017. godini, Kosovska agencija za akreditaciju, (KAA), pokazala je strožiji stav u procesu akreditacije institucija i programa visokog obrazovanja, što je rezultiralo smanjenjem broja akreditovanih programa na svim nivoima, što se vidi iz Tabele 11.

Kosovska agencija za akreditaciju se fokusirala se na ispunjavanje uslova za redovno akademsko osoblje, zahtevajući da za svaki studijski program bude 3 najmanje doktora nauka, istovremeno ne dozvoljavajući istim osobama da se pojavljuju kao nosioci u dva različita programa. Uprkos činjenici da Kosovska agencija za akreditaciju nije razmatrala da li su kvalifikacije akademskog osoblja adekvatne za konkretne programe, značajan broj visokoškolskih ustanova nije uspeo da obezbedi tri doktora nauka za svaki program. Ovde treba napomenuti da se Kosovska agencija za akreditaciju odlučno suprotstavila naporima da se registruju kao nosioci programa profesori iz Makedonije i Albanije, koji nastavljaju rade u institucijama u ovim susednim zemljama, gde imaju i prebivalište.

122 Analiza izbornog procesa akademskog osoblja na osnovu konkursa 3/671 2016-17 na Univerzitetu Prištine, ORCA, 2017.
123 Arsim Canolli, "Univerzitet i akademski integritet", Koha.net, 13 decembar 2017. <http://www.koha.net/veshtrime/63238/univerzitet-i-akademski-integritet/>
124 Muhamet Hamiti, "Apologji për vlerat e pamatshme të universitetit", Klankosova.tv, 18 dhjetor 2017. <http://klankosova.tv/kolumne/apologji-per-vlerat-e-pamatshme-te-universitetit/>
125 Muhamet Hamiti, "Apologjia nemerlivih vrednosti na univerzitetu", Klankosova.tv, 18 decembar 2017. <http://klankosova.tv/kolumne/apologji-per-vlerat-e-pamatshme-te-universitetit/>

Tabela 11. Akreditovani programi od strane KAA

Akademski godina	Bačelar	Master	Doktoratura	Ukupno
2010/11	196	113	1	310
2011/12	212	129	12	353
2012/13	240	154	25	419
2013/14	270	181	26	477
2014/15	262	180	26	468
2017/18	217	107	20	344

Izvor: Informacija iz KAA

Uprkos početnom uspehu, Bord Kosovske agencije za akreditaciju je u septembru 2017. godine raspušten na zahtev premijera Kosova, s obzirom na to da se smatra odgovornim za stanje u visokom obrazovanju. U međuvremenu, novi odbor imenovan od strane ministra obrazovanja, nauke i tehnologije još nije prošao ratifikacioni postupak u Skupštini. Sve ovo je uzrokovalo da Bord Kosovske agencije za akreditaciju bude disfunkcionalan, ugrožavajući funkcionisanje KAA kao ključni faktor za obezbeđivanje kvaliteta u visokom obrazovanju.

Jedino međunarodno rangiranje koje uključuje institucije visokog obrazovanja na Kosovu je Webometrics koju realizuje istraživački institut u Španiji. Webometrics meri veličinu i web prisutnost visokoškolskih ustanova i ima veoma dobru korelaciju sa drugim međunarodnim rang listama u slučaju najprestižnijih visokoškolskih ustanova u svetu. Webometrijsko izdanje iz decembra 2017. rangira Univerzitet u Prištini u na 3.960 mestu, dok su sve druge institucije visokog obrazovanja na Kosovu rangirane ispod. Upoređenje rangiranja Univerziteta u Prištini sa univerzitetima drugih prestonica zapadnog Balkana, sa izuzetkom univerziteta u Tirani, pokazuje da trenutna pozicija visokog obrazovanja na Kosovu nije nimalo poželjna. (Grafik 6)

Grafikon 6. Rangiranje univerziteta iz regiona, prema Webometrics-u, decembar 2017

Univerzitet u Ljubljani	336
Univerzitet u Beogradu	568
Univerzitet u Zagrebu	563
Univerzitet u Skoplju	1519
Univerzitet u Sarajevu	2002
Univerzitet u Crnoj Gori	2373
Univerzitet u Prištini	3960
Univerzitet EJK	4648
Univerzitet u Kamzi	5471
Univerzitet u Tirani	6283
Politehnički univerzitet	6314

Izvor: www.webometrics.info, Rangiranje, decembar 2017.

4.7.5. Veza sa tržištem rada

Različite studije pokazuju da ključni problemi koji otežavaju ekonomski razvoj na Kosovu su nedovoljno razvijena ekonomija sa malim kapacitetom za stvaranje novih radnih mesta i nedostatak kvalifikovane radne snage.¹²⁶ Poslodavci, anketirani u okviru studije finansiranog od strane USAID-a, jednoglasno su tvrdili da programi stručnog i visokog obrazovanja nemaju relevantnost za tržište rada na Kosovu i da nema sistema koji povezuje kurikulum i tržište rada.¹²⁷ Na nekim fakultetima UP-a postoje industrijski odbori koji imaju za cilj da na pravi način rešavaju pitanja ove prirode, dok konsultativni mehanizmi postoje i u nekim drugim institucijama visokog obrazovanja.

126 Statman, J., Huibregste, A., Pupovci D., Mullahatihiri V.: Kosovo Workforce Readiness Assessment, USAID, 2015. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00KH27.pdf

127 Statman, J., Huibregste, A., Pupovci D., Mullahatihiri V.: Kosovo Workforce Readiness Assessment, USAID, 2015. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00KH27.pdf

Bilo kako, ključni problem povezivanja sistema visokog obrazovanja sa tržištem rada je neusklađenost između ponude i potražnje, odnosno programa koje nude visokoškolske ustanove i potrebe tržišta rada. Tabela 12 daje pregled akreditovanih programa prema studijama koje je definisao Eurostat.¹²⁸ Iz tabele se vidi da oko 70% studijskih programa spada u oblast edukacije, umetnosti, društvenih nauka i zdravstva.

Tabela 12. Akreditovani programi u akademskoj 2017/18 godina, prema oblastima studija

Oblast studija	Javni sektor	Privatni sektor	Ukupno
Edukacija	10.45%		6.46%
Humanističke nauke i umetnost	14.09%	10.29%	12.64%
Društvene nauke, ekonomija i prava	31.36%	51.47%	39.04%
Prirodne nauke, matematika i kompjuteristika	9.55%	2.94%	7.02%
Inžinjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	21.36%	13.24%	18.26%
Poljoprivreda i veterina	5.00%	0.00%	3.09%
Zdravstvo i socijalna zaštita	5.91%	17.65%	10.39%
Usluge	2.27%	4.41%	3.09%

Izvor: KAA, <http://akreditimi-ks.org/docs/Reports/AllSP53.pdf>

128 Fields of Training; the Classification - Cedefop - Europa EU, 1999. www.cedefop.europa.eu/files/5092_en.pdf

Analiza potreba tržišta rada, realizovana uz podršku Evropske unije¹²⁹ ističe potrebu za različitim veštinama prema oblastima studiranja, a odnosi se na podatke o zaposlenosti u periodu 2002-2013. Rezultati su prikazani u tabeli 13, gde se pored podataka o zapošljavanju nalaze i podaci o upisu mladih studenata u javne visokoškolske ustanove, na osnovu objavljenog konkursa za školsku 2017/18. Godinau. Ovi podaci su dati u odsustvu podataka koje je trebalo da sistematizuje SMIAL za sve upisane studente po oblastima studija.

Tabela 13. Radna mesta za period 2002-2013 i upisani studenti prema oblastima studija

Oblast studija	Radna mesta 2002-2013	Upis novih studenata u javnom sektoru 2017/18
Edukacija	6.00%	8.37%
Humanističke nauke i umetnost	1.00%	5.91%
Društvene nauke, ekonomija i prava	28.00%	48.19%
Prirodne nauke, matematika i kompjuteristika	1.00%	7.33%
Inžinjerstvo, proizvodnja i građevinarstvo	28.00%	16.30%
Poljoprivreda i veterina	4.00%	5.08%
Zdravstvo i socijalna zaštita	3.00%	3.47%
Usluge	27.00%	5.33%

Izvor: Labour market assessment - Kosovo 2015, ALLED, Konkursi za prijem studenata u javne institucija visokog obrazovanja 2017/18.

129 Labour market assessment - Kosovo 2015, ALLED. http://www.alledkosovo.com/publications/Labor_Market_Needs_Assessments.pdf

Ako se uporede podaci u tabeli, primećuje se da postoji prekomerna proizvodnja kadrova u nekim oblastima kao što su društvene nauke, gde je tražnja na tržištu rada znatno manja od ponude. U međuvremenu, postoji potreba za više kadrova u oblastima inženjeringa i usluga (lične usluge, transport, usluge obezbeđenja, zaštita životne sredine, itd.).

5. Zaključak

Nalazi ove analize pokazuju da Vlada svojim politikama dokazuje da vodi brigu obrazovanju, ali da postoji stagnacija u implementaciji definisanih politika, uključujući i Strateški plan za obrazovanje na Kosovu 2017-2021. Ova stagnacija se ne odnosi samo na nedostatak budžeta, već i na pitanja organizacione prirode, gde je potrebno posebno angažovanje za sprovođenje strateških mera od strane MONT-a, kao i visoki nivo koordinacije sa drugim institucijama na centralnom i lokalnom nivou. Veoma je ilustrovana činjenica da je Vlada Kosova odobrila budžet za implementaciju SPOK-a u iznosu 176,9 miliona evra za ledećih pet godina, utvrđujući pri tome da nedostaju još 89,6 miliona evra, ali nije bilo konkretnih akcija za obrzbeđivanje sredstava, iako je iznos potreban za 2017. bio samo 9 miliona evra. Takođe, nije uspostavljen koordinacioni mehanizam za implementaciju Strateškog plana za obrazovanju na Kosovu.

Nakon objavljivanja rezultata testa PISA u decembru 2016. godine, problemi u obrazovanju su bili predmet debate u društvu. Međutim, u mnogim slučajevima takva debata je orijentisana na pronalaženje načina za poboljšanje performansi u PISA testu, ignorišući činjenicu da su rezultati u ovom testu odraz stanja u obrazovanju u zemlji i da je potrebna sveobuhvatna intervencija u svim segmentima sistema za poboljšanje ove situacije. Stoga, šok koji je u kosovskom društvu izazvali rezultati PISA testa, nije preveden u socijalnu mobilizaciju za implementaciju Strateškog plana za obrazovanje na Kosovu. Međutim, u okviru redovnih aktivnosti MONT-a, u opštinama i u drugima institucijama su sprovedene brojne mere iz PSOK-a, dok su neki indikatori performanse su osvareni ili su rezultati bolji od očekivanog što je rezultat dodatnog angažovanja. U nastavku su dati glavni zaključci iz sedam oblasti koje pokriva PSOK.

1. UČEŠĆE I SVEOBUH VATNOST

Kosovo je postiglo zavidnu stopu učešća u obaveznom obrazovanju i u višem srednjem obrazovanju, dok učešće u predškolsko obrazovanje i dalje predstavlja izazov za celo društvo, uglavnom zbog nedostatka institucija čiji bi troškovi mogli biti pokriveni. Broj učenika koji napuštaju škole je vrlo mali, osim kada su u pitanju učenici iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, na koje treba da se obrati posebna pažnja.

Deca sa posebnim potrebama i deca sa posebnim talentima i dalje su najmarginalizovane kategorije u preduniverzitetskom obrazovanju. Iako ne postoji efikasan sistem prikupljanja podataka o deci sa posebnim potrebama kako bi i bili uključeni u sistem obrazovanja, u slučaju dece s posebnim talentima, ne postoje organizovane aktivnosti, s izuzetkom nekih inicijativa civilnog društva koje imaju za cilj dalje razvijanje njihovih sposobnosti i veština.

2. Menadžiranje

Nije postignut napredak u regulisanju statusa osoblja školskog menadžmenta, koji i dalje direktno zavise od predsednika opština. Takođe, ne postoji sistem zapošljavanja obrazovnih radnika koji bi garantovao poštovanje kriterijuma i nepristrasnost pri odlučivanju o zapošljavanju.

Postoji stagnacija kada je u pitanju usvajanje neophodnog zakonodavstva za sprovođenje reforme obrazovanja. Konkretni primeri su Zakon o inspektoratu za obrazovanje, Zakon o visokom obrazovanju kojeg Skupština Kosova nije usvojila uprkos činjenici da je Vlada završila sve neophodne procedure.

Izgradnja novih školskih i predškolskih ustanova je sprovedena prema planu, kao i nabavka inventara u školama, ali nema pouzdanih podataka o obnavljanju postojećih školskih ustanova. Dok u ruralnim područjima ima mnogo škola koje su ostale neiskorištene zbog migracije stanovništva, u urbanim područjima izgradnja novih objekata je preko potrebna. Cilj MONT-a je organizovanje celodnevne nastave ali to zahteva da sve škole rade samo u jednoj smeni

3. SIGURNOST KVALITETA

Preduzeti su prvi koraci u izgradnji mehanizama za obezbeđivanje kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju. U osnovnim i srednjim školama imenovano je 140 koordinatora za kvalitet, a od januara 2018. godine kosovskim školama je dodeljen budžet za još 560 koordinatora za kvalitet od ukupno 1.100 koordinatora koliko je potrebno Kosovu. Međutim, proces imenovanja koordinatora ima elemente formalizma, dok neki od imenovanih koordinatora nisu u mogućnosti da obavljaju svoje dužnosti zbog anagžovanja u drugim poslovima.

Stvoreni su zakonski preduslovi za vrednovanje školskih performansi. Takođe, za školu je razvijena metodologija samovrednovanja koja je pilotirana u 63 škole, kao i metodologija za eksterno vrednovanje, za koju je obučeno 16 inspektora obrazovanja.

Nije napravljen ni jedan jedini korak za osnivanje Agencije za kurikulum, vrednovanje i standarde, uprkos činjenici da je osnivanje ove agencije predviđeno Zakonom iz 2011. godine.

Administriranje nacionalnih testova ostaje slaba tačka za njihovu efikasnu implementaciju. Čak i ove godine MONT nije preduzeo značajnije korake kako bi se suštinski poboljšalo administriranje nacionalnih testova.

4. PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA

Uprkos usvajanju zakonskih akata i politika koji regulišu profesionalni razvoj nastavnika, ovom procesu i dalje nedostaje odgovarajuća koordinacija i podrška za analizu potreba. Izbor treninga u velikoj meri zavisi od percepcije zvaničnika MONT-a i opštinskih direkcija za obrazovanje, kao i donatorskih prioriteta.

Proces vrednovanja performanse nastavnika još nije započeo. Štaviše, ne postoji jasan akcioni plan za razvoj ovog procesa u budućnosti, uprkos činjenici da se radi na pripremi neophodnih dokumenata i trajnim inspektora. Licenciranje nastavnika se vrši samo za nivo licence za karijeru, u slučaju kada vrednovanje performanse nije potrebno. Iako je predviđeno akcionim planom SPOK-a 2017, izrada administrativnih uspostava za usklađivanje koeficijenata sa platnim sistemom nije realizovana zbog nedostatka budžeta. Rast zarada i dalje je linearan, ali nije u funkciji poboljšanja kvaliteta nastave.

5. NASTAVA I UČENJE

Implementacija novog kurikulumu započela je uprkos nedostatku udžbenika i sredstava za konkretizaciju, kako je predviđeno novim kurikulumom. Škole izveštavaju o mnogim poteškoćama tokom implementacije novog kurikulumu zbog nedovoljne pripreme i nedostatka kontinuirane profesionalne podrške.

Proces izrade novih udžbenika nije definisan, nije raspisan konkurs za nove udžbenike, a predlozi izdavačkih kuća nisu stigli niti su pregledani. Štaviše, još uvek postoje dileme da li da se koriste udžbenici koje izdaju domaće izdavačke kuće, da li da se koriste knjige prevedene sa stranih jezika ili da se preuzmu iz Albanije.

6. PROFESIONALNO OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE I OBRAZOVANJE ODRASLIH

Oko 47% učenika srednjeg profesionalnog obrazovanja pohađaju nastavu iz oblasti ekonomije, prava i zdravstvene zaštite, uz znatno manje mogućnosti za zapošljavanje, dok broj učenika koji pohađaju nastavu iz oblasti koje omogućavaju veće šanse za zapošljavanje je ispod zelenog nivoa. MONT i opštinske direkcije z o obrazovanje ne poduzimaju potrebne korake da bi se ovo stanje promenilo.

Odgovarajući nastavni materijali postoje za 24 od 135 profila profesionalnog obrazovanja, dok u drugim profilima postoji neka vrsta improvizacije, korišćenjem materijala koji pripremaju sami nastavnici ali koji nisu prošli neki proces verifikacije. Postoji stagnacija u rešavanju ovog problema.

Informacije na terenu govore o ozbiljnim problemima u ostvarivanju profesionalne prakse i podrsci ovom aspektu razvoja učenika, pogotovo kada se radi o inicijativama koje dolaze direktno iz škola. Uz malo izuzetaka, karijerno savetovanje i vođenje i dalje ne postoje u profesionalnim školama na Kosovu.

Uprkos boljoj ponudi programa za odrasle, obrazovanje odraslih ostaje najnerazvijeniji sektor obrazovnog sistema, pošto još nisu stvoreni preduslovi za menadžiranje tog sektora.

7. VISOKO OBRAZOVANJE

Bruto stopa upisa u visokom obrazovanju je 84,23%, što Kosovo rangira na osmo u svetu, a istovremeno ispred svih evropskih zemalja osim Grčke, Španije, Belorusije i Finske. Stopa diplomiranja za generaciju 2013/14 iznosi 43,68%, što je i dalje daleko od postavljenog cilja od 60%.

Broj kvalifikovanog akademskog osoblja u visokoškolskim ustanovama je neadekvatan - dok je odnos "nastavnik-učenik" na nivou zemlje 1:41, u javnom sektoru je još nepovoljniji - 1:60. Iako postoje poboljšanja u primeni kriterijuma za izbor akademskog osoblja, nije bilo konkretnih akcija za rešavanje flagrantnih kršenja akademskog integriteta od strane nekih visokoškolskih institucije na Kosovu.

Nastavlja se nesrazmera između ponude programa visokog obrazovanja i zahteva tržišta rada, kako u pogledu sadržaja i kvaliteta, tako i u smislu orijentacije studenata u ona područja gde postoji veća potreba za kadrovima.

Uprkos nekim pozitivnim koracima u primeni standarda kvaliteta, Bord Kosovske agencije za akreditaciju je raspušten u septembru 2017. godine, na zahtev predsednika Vlade Kosova, s obzirom na to da se smatra odgovornim za današnje stanje u visokom obrazovanju.

Iz nalaza analize mogu se izvući sledeće preporuke:

- 1** MONT treba da uspostavi mehanizam za koordinaciju implementacije SPOK-a 2017-2021, pod vodstvom ministra ili zamenika ministra, uz učešće idrugih visokih zvaničnika MONT-a, predstavnika lokalne samouprave i drugih institucija sa koje su odgovorne za implementaciju SPOK-a, kao i predstavnika razvojnih partnera i civilnog društva i eksperata za obrazovanje. Zadatak ovog mehanizma bio bi izrada godišnjih planova za implementaciju SPOK-a, razmatranje napretka i savetovanje o koracima koje treba preduzeti kako bi se osigurala potpuna implementacija strateškog plana.
- 2** Posebnu brigu u oblasti učešća u obrazovanju treba dati predškolskom nivou, gde bi trebalo nastaviti investiranje u infrastrukturu i većoj sveobuhvatnosti na predškolskom nivou. Trebalo bi podržati nastavne centre za decu Roma, Aškalija i Egipćana kako bi se omogućilo njihovo učešće i uspeh u školovanju i treba nastaviti dodelu stipendija za srednjoškolce iz ovih zajednica.
- 3** MONT treba da usvoji jasne kriterijume i procedure za zapošljavanje direktora i nastavnika u preuniverzitetskom obrazovanju kako bi se smanjila mogućnost neakadenskog i političkog zapošljavanja u obrazovnom sistemu.
- 4** Skupština Kosova treba da usvoji Zakon o inspektoratu obrazovanja koji bi otvorila put funkcionisanju eksternog osiguranja kvaliteta. Škole treba, takođe, podsticati i pružiti im podršku kako bi realizivale svoju unutrašnju funkciju osiguranja kvaliteta.
- 5** Administriranje testa dostignuća i državnog maturalnog ispita mora se vršiti na način koji obezbeđuje pouzdanost rezultata, čak i slučaju kada se moraju preduzeti radikalne mere protiv kršitelja pravila testiranja, uključujući i administratore.
- 6** Uprkos nezadovoljavajućem ishodu PISA testa, naponi MONT-a i svih ostalih relevantnih faktora trebali bi biti prilagođeni suštinskom poboljšanju stanja obrazovnog sistema umesto mehaničkog poboljšanja rezultata testiranja. Štaviše, MONT treba da obezbedi verodostojno administriranje PISA testa, tako da ishod odražavao stvarnu situaciju u obrazovnom sistemu.
- 7** Linearno povećanje plata obrazovnih radnika treba zaustaviti jer ne postoji nijedan pozitivan efekat. Za motivisanje nastavnika za bolji rad, sistem licenciranja za nastavnike mora biti u potpunosti operativan, a zarade treba su povezane sa nivoom licence.
- 8** MONT treba da napravi posebne aranžmane za monitoring implementacije novog kurikulu-ma i pružanje stalne pomoći školama tokom ovog procesa. Takođe, problem udžbenika i drugih nastavnih materijala treba rešiti u cilju implementacije nastavnog plana i programa. Neophodno je izraditi plan opremljenosti škola sa novom tehnologijom (IT) i njegovo efektivno korišćenje.
- 9** U saradnji sa opštinskim direkcijama za obrazovanje, treba razmotriti sistem mreže profesionalnih škola kako ne bi došlo do strukturne nezaposlenosti: upis velikog broja učenika na smerove koji pružaju manje mogućnosti za zapošljavanje, dok, istovremeno, na druge smerove koji omogućuju brže zapošljavanje na tržištu rada se upisuje manji broj. Takođe, neophodno je unaprediti praktični rad i savetovanje u karijeri kako bi studenti bili dobro pripremljeni za tržište rada
- 10** Zbog ogromnog broja studenata i malog broja kvalifikovanog akademskog osoblja, situacija u visokom obrazovanju nije održiva. Zbog toga je potrebno da Kosovska agencija za akreditaciju uspostavi jasne kriterijume kvaliteta, u smislu infrastrukture, sadržaja nastavnih planova i programa, i u pogledu broja i kvaliteta akademskog osoblja, insistirajući na njihovom ispunjenju od strane svih obrazovnih institucija visokog obrazovanja, bez obzira da li su javne ili privatne. U tu svrhu, Kosovska agencija za akreditaciju treba da ima kapacitete za kontinuirani monitoring visokoškolskih ustanova, kako je predviđeno Zakonom, kao i nezavisnost u radu, bez uticaja politike na njene odluke.

